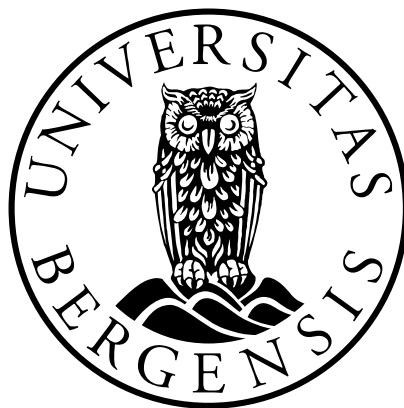

Ansvarsfordeling mellom finansinstitusjonen og rettighetshaveren ved misbruk av BankID til låneopptak

*Særlig om rettighetshavers skyldgrad etter
finansavtaleloven 2020 § 3-20 (1) til (4)*

Kandidatnummer: 25

Antall ord: 14 369

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

07. juni 2021

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning.....	3
1.1 Tema og problemstilling.....	3
1.2 Metode og rettskildebruk	4
1.3 Avgrensninger	7
1.4 Fremstillingen videre	8
2 Ansvarsfordeling etter gjeldende rett	9
2.1 Innledning	9
2.2 Erstatningsansvar med grunnlag i culpanormen.....	9
2.3 Betydningen av rettighetshaverens subjektive forhold i ansvarsvurderingen	13
3 Ansvarsfordeling etter finansavtl. 2020 § 3-20.....	18
3.1 Innledning	18
3.2 Aktsomhetsnormen etter § 3-20 (2), jf. (1).....	18
3.3 Grov uaktsomhet etter § 3-20 (3)	19
3.4 Forsettskravene etter § 3-20 (4).....	20
3.4.1 Utgangspunkter	20
3.4.2 Forsett om handlingen	21
3.4.3 Forsett om skadefølgen	23
3.4.4 Vil et i utgangspunktet forsettlig brudd på rettighetshaverens plikter alltid oppfylle kravet til forsett om handlingen?	25
4 Ansvarsfordeling etter finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4), ved typiske svindelmetoder ..	28
4.1 Innledning	28
4.2 Tyveri.....	29
4.3 Phishing	37
4.4 Telefonsvindel	41
5 Avslutning	45
Litteraturliste	47

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Media dekker til stadighet saker der privatpersoner utsettes for BankID-misbruk. Situasjonen er ofte at rettighetshaveren¹ får sin BankID misbrukt ved at en tredjeperson bruker rettighetshaverens BankID til å inngå en låneavtale med en eller flere finansinstitusjoner. Svindleren har, på en eller annen måte, klart å få tilgang til rettighetshaverens BankID-elementer, herunder fødselsnummeret, kodebrikken,² og det personlige passordet. Deretter har svindleren brukt rettighetshaverens BankID til å identifisere seg overfor finansinstitusjonen, og til å signere låneavtalen. Rettighetshaveren har dermed blitt utsatt for identitetstyveri.³ Signaturen på låneavtalen er forfalsket, og låneavtalen mellom rettighetshaveren og finansinstitusjonen er derfor ugyldig.⁴

Svindleren er naturligvis både erstatnings- og strafferettslig ansvarlig overfor skadelidende finansinstitusjon som følge av BankID-svindelen.⁵ Der svindleren er ukjent, eller verken har betalingsevne eller betalingsvilje, oppstår imidlertid spørsmålet om finansinstitusjonen kan rette erstatningsansvar mot rettighetshaveren for tapet finansinstitusjonen har lidt.

Finansavtaleloven av 1999 (heretter «finansavtl. 1999») § 35 regulerer erstatningsansvar ved misbruk av konto og betalingsinstrument til uautoriserte betalingstransaksjoner.⁶ Betalingstransaksjoner er definert i finansavtl. 1999 § 12 a, og omfatter blant annet det tilfelle at rettighetshaverens BankID har blitt misbrukt til å overføre penger fra rettighetshaverens nettbank til svindlerens konto. Låneavtaler omfattes ikke av begrepet «betalingstransaksjoner», ettersom det for låneavtaler foreligger en «underliggende forpliktelse» mellom finansinstitusjonen og rettighetshaveren om tilbakebetaling av lånebeløpet, jf. § 35 (1), jf. § 12 a.

Dermed reguleres ikke tilfeller av BankID-misbruk til låneopptak av finansavtl. 1999 § 35. Dette innebærer at slike tilfeller må henføres under alminnelige erstatningsrettslige regler. Hvorvidt rettighetshaveren er ansvarlig for finansinstitusjonens tap på erstatningsrettslig

¹ Rettighetshaver brukes her om eieren av BankID-elementene.

² Kodebrikke brukes her om fysisk kodebrikke.

³ Kjørven (2020) s. 99.

⁴ Giertsen (2014) s. 170.

⁵ Kjørven (2019) s. 1.

⁶ Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven).

grunnlag, beror derfor på om vedkommende handlet simpelt uaktsomt etter den alminnelige culperegelen.⁷ Praksis viser at domstolene ofte kommer til at rettighetshaveren kan holdes ansvarlig.⁸ Utgangspunktet er da, i tråd med alminnelig erstatningsrett, at rettighetshaveren kan holdes ansvarlig for finansinstitusjonens fulle økonomiske tap. Derimot er utgangspunktet etter finansavtl. 1999 § 35 at man ved simpel uaktsomhet kun er ansvarlig for en egenandel på 1200 kroner. Etter gjeldende rett gis dermed rettighetshaveren svakere beskyttelse der vedkommendes BankID blir misbrukt til låneopptak, sammenlignet med misbruk til uautoriserte betalingstransaksjoner. Denne forskjellen i forbrukerbeskyttelse er en del av begrunnelsen for vedtakelsen av finansavtaleloven 2020 (heretter «finansavtl. 2020») § 3-20, som regulerer erstatningsansvar ved BankID-misbruk til låneopptak.⁹ Loven trer tidligst i kraft 01.01.2022.¹⁰

Finansavtaleloven 2020 § 3-20 (1) innebærer at finansinstitusjonen som hovedregel er ansvarlig for tapet som BankID-svindelen medfører. Samtidig kan finansinstitusjonen holde rettighetshaveren erstatningsansvarlig for nærmere bestemte egenandelsbeløp basert på rettighetshaverens skyldgrad. Jo mer rettighetshaveren kan bebreides, desto større del av finansinstitusjonens tap må rettighetshaveren bære. Til forskjell fra gjeldende rett, vil rettighetshaverens ansvar begrenses ved henholdsvis simpel og grov uaktsomhet, men ikke ved forsett, jf. § 3-20 (1) til (4). Dermed vil skyldgraden rettighetshaveren har utvist være styrende for størrelsen på det økonomiske tapet som vedkommende må dekke. Et sentralt spørsmål under § 3-20 blir dermed innholdet i, og terskelen for, de ulike skyldgradene.

Med dette som bakgrunn vil oppgaven behandle to hovedproblemstillinger: Den første problemstillingen er hva som skal til, etter gjeldende rett, for å holde rettighetshaveren ansvarlig for tap som følge av BankID-misbruk til låneopptak. Den andre problemstillingen er hva som er det nærmere innholdet av skyldgradene i finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4).

1.2 Metode og rettskildebruk

Oppgavens første del, i kapittel 2, består av en rettsdogmatisk analyse av gjeldende rett der rettighetshaverens BankID har blitt misbrukt til låneopptak. De primære rettskildene for

⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 51.

⁸ Se for eksempel TOSLO-2013-153024, 17-197796TVI-HAUG, LB-2014-13514, LB-2016-43622, LF-2018-39633, LB-2020-55377.

⁹ Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler (finansavtaleloven).

¹⁰ Meld. St. 31 (2020–2021) s. 45.

analysen er alminnelige ulovfestede erstatningsrettslige regler, i tillegg til Høyesteretts avgjørelse i HR-2020-2021-A. Høyesterettsavgjørelsen er den eneste dommen fra Høyesterett om misbruk av BankID til låneopptak. Dommen er derfor viktig for å kunne presisere innholdet av gjeldende rett. Utover dette er mengden høyesterettspraksis begrenset, og derfor viser jeg til relevant underrettspraksis og relevante avgjørelser fra Finansklagenemnda. Selv om disse kildene har liten rettskildemessig vekt, kan de gi eksempler på aktuelle problemstillinger, argumentasjonsmønstre og rettsoppfatninger. Juridisk teori spiller en tilsvarende rolle i oppgaven. I tillegg bygger analysen på uttalelser fra forarbeidene til finansavtl. 2020. Disse forarbeidene er samtidig etterarbeider til finansavtl. 1999,¹¹ og tillegges derfor tilsvarende vekt som underrettspraksis og juridisk litteratur.

Opgavens andre del, i kapittel 3 og 4, består av en nærmere analyse av finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4). Rettskildetilfanget er begrenset som følge av at loven ikke har trådt i kraft. Den primære rettskilden for analysen er derfor bestemmelsen selv, og dens forarbeider. Inngangsvilkåret for å kunne holde rettighetshaveren erstatningsansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1), er ansvar etter «ellers gjeldende rettsregler». Dette kriteriet henviser til culpanormen. Ettersom HR-2020-2021-A også gjaldt spørsmål om ansvar etter culpanormen, er dommen relevant for fastleggelsen av innholdet i skyldgraden simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1). For øvrig vil alminnelige erstatningsrettslige skyldregler være førende for innholdet av de ulike skyldgradene i bestemmelsen.

Som følge av det begrensede rettskildetilfanget ser jeg også hen til finansavtl. 1999 § 35, tilhørende forarbeider, og øvrige rettskilder som omhandler bestemmelsen, ved tolkningen av de ulike skyldgradene etter finansavtl. 2020 § 3-20. Begrunnelsen er at utformingen av § 3-20 bygger på finansavtl. 1999 § 35, ettersom begge bestemmelser er inndelt i skyldgradene uaktsomhet, grov uaktsomhet og forsett.¹²

I forbindelse med drøftelsen av forsettsansvaret etter finansavtl. 2020 § 3-20 (4) viser jeg også til definisjonen av forsett i straffeloven § 22 bokstav a og b.¹³ Bakgrunnen for dette er at forsettsbegrepet ikke er definert i relevant erstatningsrettslig eller kontraktsrettslig lovgivning.

¹¹ Boe (2010) s. 284.

¹² Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186.

¹³ Lov 20. mai 2005 nr. 48 om straff (straffeloven).

Den strafferettslige definisjonen av forsettsbegrepet kan dermed være retningsgivende for forståelsen av forsettsansvaret etter finansavtl. 2020 § 3-20 (4).

Jeg anvender også reelle hensyn ved tolkningen av finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4). Ettersom bestemmelsen er av erstatningsrettslig art, er sentrale erstatningsrettslige hensyn av betydning. Blant annet står de to hovedhensynene bak erstatningsretten sentralt. Det siktes her til hensynet til å hindre at skade oppstår, også kjent som prevensjonshensynet, samt hensynet til å gjenopprette skaden, kjent som reparasjonshensynet.¹⁴ Videre er forbrukerbeskyttelse et viktig formål med loven.¹⁵ Bakgrunnen for dette er at loven blant annet omhandler forholdet mellom en profesjonell part og en forbruker, som er et partsforhold der forbrukerhensynet står sentralt.¹⁶ Dermed er det klart at også forbrukerhensynet er av betydning for rettsanvendelsen under § 3-20 (1) til (4). Et annet hensyn som aktualiseres ettersom loven blant annet regulerer forholdet mellom en profesjonell part og en forbruker, er pulveriseringshensynet. Hensynet går ut på at terskelen bør være lavere for at den profesjonelle parten dekker et eventuelt tap, ettersom vedkommende har best forutsetninger for å pulverisere det.¹⁷ Av den grunn er pulveriseringshensynet også et relevant hensyn. Mot denne bakgrunn, vil hensynsbetraktninger gi bidrag til tolkningen av vilkårene i § 3-20. Dette gjøres både for å klargjøre hvordan skyldgradene i finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4) skal forstås, og hvordan regelen kan tenkes anvendt i praksis.

I kapittel 4 er formålet å drøfte hvordan finansavtl. 2020 § 3-20 kan tenkes anvendt på ulike typetilfeller. Dette vil jeg gjøre ved å anvende bestemmelsen på flere tenkte saksforhold, som baseres på de faktiske forholdene i reelle avgjørelser avsagt av tingrettene og Finansklagenemda. Saksforholdene omhandler både misbruk av BankID til låneopptak, og til uautoriserte betalingstransaksjoner. Bakgrunnen for at jeg også henter inspirasjon fra saker som gjaldt misbruk av BankID til uautoriserte betalingstransaksjoner, er at mengden avgjørelser som omhandler misbruk av BankID til låneopptak er begrenset. Det er viktig å understreke at avgjørelsene *ikke* anvendes som rettskilder, men kun som inspirasjon for tenkte saksforhold som vil omfattes av § 3-20 (1) til (4) etter lovens ikrafttredelse.

¹⁴ Wilhelmsen og Hagland (2017) s. 47 og 50.

¹⁵ Innst. 104 L (2020–2021) s. 1.

¹⁶ Lilleholt (2017) s. 625 og Hallsteinsen (2018) s. 160.

¹⁷ En slik forståelse av pulveriseringshensynet kommer også til uttrykk i HR-2020-2021-A avsnitt 67 og 104.

1.3 Avgrensninger

Oppgaven baserer seg på det tilfellet at svindleren har misbrukt rettighetshaverens BankID til å inngå en låneavtale med en finansinstitusjon. Som nevnt i kapittel 1.1 er det i slike tilfeller som et utgangspunkt tale om en ugyldig låneavtale, som verken binder rettighetshaveren eller finansinstitusjonen.¹⁸ Ettersom det i utgangspunktet ikke foreligger et gyldig avtaleforhold mellom finansinstitusjonen og rettighetshaveren i slike tilfeller, kan ikke finansinstitusjonen holde rettighetshaveren erstatningsansvarlig med hjemmel i kontraktsrettslige regler. Derfor behandler jeg kun spørsmålet om finansinstitusjonen kan kreve tapet dekket av rettighetshaveren med grunnlag i erstatningsrettslige regler, både lovfestede og ulovfestede.

Videre er det et vilkår etter finansavtl. 2020 § 3-20 (3) og (4) at rettighetshaveren har brutt plikten om å ta «alle rimelige forholdsregler», eller plikten til å «varsle» dersom rettighetshaveren blir «oppmerksom på misbruk», jf. § 3-19 (1) og (2). Ettersom oppgavens drøftelser primært handler om rettighetshaverens handlemåte forut for et eventuelt BankID-misbruk, begrenser jeg meg til å behandle vilkåret i § 3-19 (1) om å ta «alle rimelige forholdsregler».

Finansavtaleloven 2020 § 3-20 omhandler alle tilfeller av falsk digital signatur i avtaler om finansielle tjenester. Bestemmelsens anvendelsesområde omfatter dermed andre finansielle avtaler enn låneavtaler, og andre rettighetshavere enn privatpersoner. Imidlertid vil det ikke være mulig å behandle alle former for finansielle avtaler og alle typer rettighetshavere på en tilfredsstillende måte innenfor oppgavens ramme. Dermed begrenser jeg fremstillingen til å handle om låneavtaler, og rettighetshavere i form av privatpersoner, i den hensikt å gjøre behandlingen av hovedproblemstillingene tilstrekkelig nyansert.

I tillegg inneholder finansavtl. 2020 et unntak fra erstatningsansvar i § 3-20 (2) andre punktum, der «rettighetshaveren ikke kunne oppdaget misbruket» på forhånd. Bestemmelsen inneholder også en regel som omhandler tap som skyldes tjenesteyteren selv, jf. § 3-20 (5). Videre aktualiserer oppgavens tema hvorvidt et eventuelt ansvar kan lempes etter § 3-21 og/eller skadeserstatningsloven § 5-2.¹⁹ Jeg avgrenser også fremstillingen mot disse reglene av plasshensyn.

¹⁸ Hauge (2009) s. 110–111.

¹⁹ Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

1.4 Fremstillingen videre

Jeg har delt oppgaven inn i 5 kapitler, hvorav første og siste kapittel utgjør henholdsvis innledningen og avslutningen. I kapittel 2 drøfter jeg innholdet i gjeldende rett etter den alminnelige culparegelen. I kapittel 3 drøftes innholdet i skyldgradene uaktsomhet, grov uaktsomhet og forsett etter § 3-20 (1) til (4) nærmere. Fremstillingen i kapittel 3 vil gjøre det mulig å drøfte hvordan § 3-20 (1) til (4) kan tenkes anvendt på ulike typetilfeller. Følgelig vil jeg i kapittel 4 foreta en slik drøftelse. Typetilfellene som drøftes baseres på svindelmethodene tyveri, phishing og telefonsvindel av BankID-elementer.

2 Ansvarsfordeling etter gjeldende rett

2.1 Innledning

Formålet med dette kapittelet er å etablere det nærmere innholdet av gjeldende rettsregler om ansvarsfordeling mellom finansinstitusjonen og rettighetshaveren ved misbruk av BankID til låneopptak. Ettersom låneopptak ikke omfattes av begrepet betalingstransaksjoner etter finansavtl. 1999 § 35, og heller ikke er regulert i andre lovbestemmelser, reguleres forholdet av alminnelige ulovfestede erstatningsrettslige regler.

Det er tre grunnvilkår som må være oppfylt for at finansinstitusjonen kan kreve erstatning av rettighetshaveren for tapet de har lidt som følge av BankID-svindelen: Ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng, og økonomisk tap.²⁰ Forutsatt at svindleren verken kan eller vil betale for lånebeløpet som vedkommende har mottatt som følge av BankID-svindelen, er vilkåret om økonomisk tap oppfylt. Videre foreligger det årsakssammenheng der rettighetshaverens bruk eller oppbevaring av BankID-elementene har vært en vesentlig forutsetning for finansinstitusjonens tap. Avgjørende for hvorvidt finansinstitusjonen kan holde rettighetshaveren ansvarlig for tapet de har lidt som følge av BankID-svindelen blir dermed om rettighetshaveren oppfylder vilkåret om ansvarsgrunnlag. Det som skal drøftes i det følgende er hva som skal til for at dette vilkåret er oppfylt etter gjeldende rett.

2.2 Erstatningsansvar med grunnlag i culpanormen

Det alminnelige ansvarsgrunnlaget i erstatningsretten er culpaansvaret. Culpanormen innebærer at den som har handlet uaktsomt, og som dermed har påført noen et tap, er ansvarlig for tapet.²¹ Ansvarsvurderingen beror på om skadevolderens handling er i strid med den etablerte aktsomhetsnormen på det aktuelle området.²² Culpaansvaret forutsetter dermed at skadevolderen kunne og burde handlet annerledes.²³ Hvorvidt man som rettighetshaver kunne og burde handlet annerledes i tilfeller av misbruk av BankID til låneopptak, beror på en helhetsvurdering av alle relevante omstendigheter i det konkrete tilfellet. Generelt sett er det

²⁰ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 77–81.

²¹ Hagstrøm (2011) s. 468, og Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 77–81.

²² Se HR-2020-2021-A avsnitt 53 med henvisning til HR-2018-1234-A. Se også Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 78–80.

²³ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 81.

vanskelige å oppstille presise, generelle rammer rundt vilkår som fordrer slike konkrete og skjønnsmessige helhetsvurderinger. Imidlertid har Høyesterett nylig avsagt en dom i HR-2020-2021-A, som anviser noen retningslinjer for og relevante momenter i en slik ansvarsvurdering. Dermed er det naturlig å bygge drøftelsen av gjeldende rett på denne dommen.

Dommen i HR-2020-2021-A er den første høyesterettsavgjørelsen om misbruk av BankID til låneopptak. Saken gjaldt rettighetshaveren A, som hadde fått sin BankID-misbrukt av ektefellene B og C, ved at disse inngikk en låneavtale i A sitt navn. Spørsmålet for Høyesterett var om rettighetshaverens oppbevaring av kodebrikken på arbeidssstedet, hvor C også arbeidet, var erstatningsbetingende uaktsomt.²⁴ Det rettslige grunnlaget var den alminnelige erstatningsrettslige culpanormen. Høyesterett uttalte at spørsmålet berodde på en vurdering av om rettighetshaveren hadde foretatt «alle rimelige forholdsregler» for å beskytte BankID-elementene, særlig kodebrikken.²⁵ Videre uttalte Høyesterett at hva som er å anse som rimelige forholdsregler beror på en konkret vurdering av hva som var praktisk mulig, uten at handlingsalternativene ville medført urimelige store byrder for rettighetshaveren, eller gjort bruken av BankID upraktisk.²⁶ Dommen anviser med andre ord at et sentralt moment i ansvarsvurderingen er hvorvidt rettighetshaveren har foretatt praktisk gjennomførbare tiltak for å sikre BankID-elementene sine.

I relasjon til ansvarsvurderingen, viste Høyesterett videre til PersonBankID-avtalen punkt 9, som gjelder «[v]ern om passord og andre sikkerhetsprosedyrer». Det følger nærmere av avtalevilkåret at:

«PersonBankID er personlig og skal ikke overdras eller på annen måte overlates til eller brukes av andre enn Kunden. Passord, personlige koder og andre sikkerhetsprosedyrer må ikke røpes for noen, heller ikke overfor politiet, Banken eller husstandsmedlemmer [...]»²⁷

Høyesterett presiserte at ettersom PersonBankID-avtalen klargjør at BankID-elementene ikke skal overlates til andre, plikter rettighetshaveren å iverksette rimelige tiltak for å hindre at andre får tilgang til BankID-elementene, deriblant kodebrikken.²⁸ I så måte la Høyesterett til grunn at rimelige tiltak ved oppbevaring av kodebrikken på arbeidssstedet vil være å ha en viss kontroll

²⁴ HR-2020-2021-A avsnitt 102.

²⁵ HR-2020-2021-A avsnitt 95.

²⁶ HR-2020-2021-A avsnitt 98.

²⁷ FNO «Avtalevilkår for PersonBankID» punkt 9.

²⁸ HR-2020-2021-A avsnitt 96.

på kodebrikken, men uten at den nødvendigvis må låses inn hver gang man forlater arbeidsplassen.²⁹ I den konkrete aktsomhetsvurderingen var det derfor relevant at flere personer hadde tilgang til kontoret der kodebrikken ble oppbevart. Dette gjaldt selv om kodebrikken ikke lå fritt tilgjengelig for andre.³⁰ Høyesterett kom derfor til at A var å bebreide for ikke å ha låst kodebrikken inn, eller tatt den med seg mens han var på ferie.³¹ Her tydeliggjør Høyesterett med andre ord hva som, for rettighetshaveren, var praktisk gjennomførbare tiltak for å sikre BankID-elementene i det konkrete tilfellet.

Til tross for dette kom Høyesterett til at rettighetshaverens oppbevaring av kodebrikken ikke var tilstrekkelig klanderverdig for å konstatere erstatningsansvar etter culperegelen.³² Det avgjørende i så måte var at finansinstitusjonen hadde inngått en låneavtale om et betydelig beløp, at det ikke eksisterte et kundeforhold mellom partene fra før, og at avtaleinngåelsen ble gjort utelukkende ved bruk av elektronisk identifikasjon og signatur gjennom BankID.³³ Dermed kan det utledes av HR-2020-2021-A at mindre avvik fra aktsomhetsnormen er uten avgjørende betydning for om rettighetshaveren er erstatningsansvarlig, dersom finansinstitusjonen ikke har gjort tilstrekkelig med tiltak for å sikre seg mot svindel.

Høyesterett tok også stilling til spørsmålet om rettighetshaveren hadde handlet uaktsomt som følge av at svindlerne B og C hadde fått kjennskap til rettighetshaverens personlige passord. Ettersom det ikke kunne bevises hvordan svindlerne hadde fått tak i passordet, forelå det ikke sannsynlighetsovervekt for at det var rettighetshaverens uaktsomme håndtering av passordet som var årsaken til dette.³⁴ Med andre ord klargjør Høyesterett at det ikke alene er tilstrekkelig for å konstatere uaktsomhet at en tredjeperson har fått tak i rettighetshaverens passord.

Dette innebærer en viktig korrigerende av den rettsoppfatningen som tidligere har blitt lagt til grunn i flere underrettsavgjørelser. I en sak for Bergen tingrett uttalte retten at ettersom ektefellen hadde fått tak i passordet til rettighetshaveren, hadde hun ikke «opptrådt så aktsomt som hun er forpliktet til».³⁵ Dette hevdet retten til tross for at den, i likhet med hva som var tilfellet i HR-2020-2021-A, ikke kunne bevise at rettighetshaverens håndtering av passordet var årsaken til at ektemannen hadde fått kjennskap til passordet. I lys av Høyesteretts presisering

²⁹ HR-2020-2021-A avsnitt 100–101.

³⁰ HR-2020-2021-A avsnitt 102.

³¹ HR-2020-2021-A avsnitt 103.

³² HR-2020-2021-A avsnitt 104.

³³ HR-2020-2021-A avsnitt 104.

³⁴ HR-2020-2021-A avsnitt 89.

³⁵ 18-148150TVI-BERG/1.

av at det kreves sannsynlighetsovervekt for at rettighetshaverens handlemåte er årsak til svindlerens kjennskap til passordet, må det derfor legges til grunn at tingrettens avgjørelse ikke kan anses for å gi uttrykk for gjeldende rett.

Videre har flere underrettsavgjørelser tatt for seg tilfeller der rettighetshaveren bor sammen med svindleren. I slike saker har særlig lagmannsretten vektlagt tillitsforholdet mellom rettighetshaveren og svindleren i vurderingen av om rettighetshaverens håndtering av BankID-elementene har vært tilstrekkelig aktsom.³⁶ At det må stilles strengere krav til rettighetshaverens aktsomhet i disse tilfellene er naturlig ettersom kodebrikken og fødselsnummeret ofte er enkelt tilgjengelig for andre husstandsmedlemmer. Dersom husstandsmedlemmet også får kjennskap til passordet, foreligger det en ikke ubetydelig risiko for at rettighetshaverens BankID kan bli misbrukt av husstandsmedlemmet.

For det tilfellet at rettighetshaveren har overgitt kodebrikken og passordet til et familiemedlem for å få hjelp til å betale regninger eller lignende, må rettighetshaveren i utgangspunktet være erstatningsansvarlig.³⁷ I en slik situasjon har rettighetshaveren ikke foretatt alle rimelige forholdsregler, all den tid vedkommende har gitt en annen muligheten til å benytte seg av BankID-elementene i strid med PersonBankID-avtalen punkt 9, jf. ovenfor. Det at rettighetshaverens handlemåte representerer et klart brudd på den nevnte avtalen taler for at vedkommende har handlet uaktsomt.

Videre illustrerer lagmannsrettens avgjørelse i LF-2018-39633 at spesielle omstendigheter kan tilsi at rettighetshaveren ikke har handlet uaktsomt, til tross for å ha oppgitt passordet. Saksforholdet gjaldt en jente som fikk sin BankID misbrukt av moren hennes. Bakgrunnen for at moren hadde fått kjennskap til passordet var at hun måtte medundertegne når datteren som 17-åring skulle søke utdanningsstipend hos lånekassen. I den anledning delte datteren passordet med moren. På 18-årsdagen signerte hun avtale om BankID. Hun tok i bruk det samme passordet som hun tidligere hadde oppgitt til moren. Moren, som var spilleavhengig, tok opp fire lån ved bruk av datterens BankID.

For aktsomhetsvurderingen ble tillitsforholdet mellom datteren og moren vektlagt i retning av at rettighetshaveren ikke var erstatningsansvarlig. Lagmannsretten kom til at hun verken hadde

³⁶ LB-2014-13514, LB-2016-43622, LF-2018-39633, LB-2020-55377.

³⁷ Denne argumentasjonen finner støtte i lagmannsrettens argumentasjon i henholdsvis LB-2020-55377, LB-2016-43622 og LB-2014-13514.

handlet erstatningsbetingende uaktsomt som følge av at hun hadde oppgitt passordet til moren i forbindelse med søknaden til lånekassen, eller når hun valgte det samme passordet når hun inngikk BankID-avtalen. Konklusjonen ble imidlertid at hun var erstatningsansvarlig for tre av fire låneopptak. Begrunnelsen var at hun på tidspunktet for de siste tre låneopptakene ville ha sett at hun hadde gjeld til den aktuelle finansinstitusjonen, dersom hun hadde sjekket selvangivelsen. Selv om dommen har mindre rettskildemessig vekt enn en avgjørelse fra Høyesterett, illustrerer den at et sterkt tillitsforhold mellom rettighetshaveren og svindleren i særlige tilfeller kan tale mot ansvar.

Andre tilfeller der rettighetshaveren har blitt holdt erstatningsansvarlig for finansinstitusjonens tap, er der rettighetshaveren har oppbevart kodebrikken og passordet samlet i eget hjem.³⁸ Videre har bruk av BankID som har medført at andre har fått kunnskap om rettighetshaverens passord gjennom observasjon, blitt ansett for culpøst.³⁹ Avgjørelsene gir uttrykk for at et relevant moment i ansvarsvurderingen er i hvilken grad rettighetshaverens bruk eller oppbevaring av BankID-elementene muliggjør at uvedkommende kan få tilgang til disse.

På bakgrunn av dette, er det klart at ansvarsvurderingen etter gjeldende rett beror på en konkret helhetsvurdering av om rettighetshaveren har tatt alle rimelige forholdsregler ved håndteringen av BankID-elementene. Relevante momenter vil særlig være i hvilken grad rettighetshaveren har foretatt praktisk gjennomførbare tiltak for å sikre BankID-elementene sine, på hvilken måte svindleren har fått tak i BankID-elementene, og karakteren til relasjonen mellom rettighetshaveren og svindleren. Til slutt vil det også være relevant om finansinstitusjonen har gjort tilstrekkelig med tiltak for å sikre seg mot svindel.

2.3 Betydningen av rettighetshaverens subjektive forhold i ansvarsvurderingen

Et aktuelt spørsmål i ansvarsvurderingen er om rettighetshaverens subjektive forhold kan vektlegges i formildende retning. Situasjonen er at rettighetshaveren i utgangspunktet har handlet simpelt eller grovt uaktsomt. Spørsmålet er om subjektive forhold hos rettighetshaveren

³⁸ TAHER-2020-110892 og FinKN-2014-550.

³⁹ TOSLO-2013-153024 og 17-197796TVI-HAUG.

kan føre til at vedkommende fritas for ansvar overfor finansinstitusjonen ved BankID-misbruk til låneopptak, eller om den aktuelle skyldgraden kan nedjusteres.

Det eksisterer en ulovfestet lære i erstatningsretten om at subjektive forhold hos skadevolderen i visse tilfeller kan unnskyldde en i utgangspunktet erstatningsbetingende opptreden.⁴⁰ Dette omtales som læren om subjektive unnskyldningsgrunner. Læren springer ut av rettspraksis og bygger i stor utstrekning på Rt-1964-966 (Båtsmannsdommen) og Rt-1956-656 (Avaldsnesdommen). Båtsmannsdommen gjaldt spørsmålet om en skipsfører var erstatningsansvarlig fordi han ikke hadde tilkalt legehjelp til en av sine ansatte tidsnok. Høyesterett uttalte at «kravet til skipsførerens aktsomhetsplikt [...] nødvendigvis må gi rom for en viss grad av feilvurderinger».⁴¹ Begrunnelsen var at det ikke kunne forventes at sjømannen forstod at det dreide seg om en dødelig sykdom, da en slik forståelse fordret en mer inngående medisinsk utdanning enn det skipsføreren hadde fått på sjømannsskolen.⁴² Saksforholdet i Avaldsnesdommen var at en skipsfører ikke hadde fjernet en bølge med parafin, eller varslet de ansatte om denne.⁴³ En passasjer kastet en brennende fyrstikk i bøtten, noe som medførte at skipet tok fyr. Høyesterett konkluderte med at selv om skipsføreren ikke hadde opptrådt med tilstrekkelig grad av aktsomhet, kunne han fritas for ansvar, fordi han ikke hadde forutsetninger for å reagere på risikoen for brann. Begrunnelsen for dette var at han ikke trodde at bøtten inneholdt noe brannfarlig.⁴⁴

Dommene gir uttrykk for en rettssetning om at skadevolderens subjektive forhold kan tillegges betydning i ansvarsvurderingen. Der skadevolderen ikke har en reell mulighet til å oppfatte situasjonen på en riktig måte, kan det ikke forventes at skadevolderen handler i tråd med den gjeldende aktsomhetsnormen.⁴⁵ Konsekvensen er at skadevolderen i visse tilfeller kan fritas for erstatningsansvar.⁴⁶

Læren om subjektive unnskyldningsgrunner er utviklet i juridisk litteratur, basert på rettspraksis som omhandler om tings- og personskader. Misbruk av BankID til låneopptak gjelder imidlertid rene formuestap, hvor en tredjeperson har foretatt den direkte tapsbringende handlingen overfor finansinstitusjonen. Ettersom det her er tale om tilfeller av rene formuestap, kan altså ikke denne

⁴⁰ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 137–138, Nygaard (2007) s. 210–212, Wilhelmsen og Hagland (2017) s. 136.

⁴¹ Rt-1964-966 s. 970.

⁴² Rt-1964-966 s. 969.

⁴³ Rt-1956-656 s. 657.

⁴⁴ Rt-1956-656 s. 658.

⁴⁵ Nygaard (2007) s. 210–212.

⁴⁶ Wilhelmsen og Hagland (2017) s. 136–137.

læren anvendes ukritisk. Adgangen til å anvende læren på tilfeller av BankID-svindel til låneopptak, beror dermed på om dette finner tilstrekkelig støtte i rettskildene.

I HR-2020-2021-A reiste Høyesterett spørsmål om rolleforventninger til skadelidende finansinstitusjon kunne tillegges betydning i ansvarsvurderingen.⁴⁷ Tilsvarende spørsmål ble ikke stilt om skadevolderens forhold. Når Høyesterett imidlertid fant at aktsomhetsnormen kunne relativiseres som følge av skadelidtes manglende sikringstiltak, taler dette for at man også må kunne relativisere aktsomhetsnormen ut fra rettighetshaverens forutsetninger for å oppfatte situasjonen på riktig måte. Dette taler for at læren om subjektive unnskyldningsgrunner kan anvendes på tilfeller av BankID-svindel til låneopptak.

Argumentet støttes av Banklovkommisjonens uttalelse i forbindelse med vedtakelsen av finansavtl. 1999 § 35. Der uttales det at «krav til forsiktighet og egenkontroll vil kunne variere fra kunde til kunde. Det er derfor viktig å vurdere kundens kunnskap og innsikt i den enkelte betalingstjeneste».⁴⁸ Selv om Banklovkommisjonens forslag ikke ble fulgt opp av departementet, og uttalelsene gjelder betalingstransaksjoner og ikke låneopptak, gir uttalelsen uttrykk for en rettsoppfatning om at kundens kunnskap og innsikt i BankID-tjenesten har betydning i ansvarsvurderingen. Det foreligger ingen grunner til at en slik formodning ikke skulle gjelde ved ansvarsvurderingen i tilfeller av BankID-misbruk til låneopptak. Dermed taler uttalelsen til Banklovkommisjonen for at rettighetshaverens subjektive forhold, altså vedkommendes kunnskap og innsikt i BankID-tjenesten, kan vektlegges i ansvarsvurderingen.

Kjørven synes å være av samme oppfatning. I sitt innspill til proposisjonen til finansavtl. 2020 uttalte hun at rettighetshaverens kunnskaper, erfaringer eller forutsetninger for å forstå det skadevoldende potensialet av handlingen har betydning for privatpersoners erstatningsansvar.⁴⁹ Dette begrunnes med at subjektive forhold har betydning for hvorvidt skaderisikoen var synbar for rettighetshaveren, og om det for vedkommende eksisterte handlingsalternativer.⁵⁰ At subjektive forhold i visse tilfeller kan tillegges avgjørende betydning i aktsomhetsvurderingen blir, av henne, eksemplifisert med at en middelaldrende person med høy utdanning og

⁴⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 56.

⁴⁸ NOU 2008: 21 s. 105.

⁴⁹ Kjørven (2019) s. 4.

⁵⁰ Kjørven (2019) s. 4.

kompetanse kan bli vurdert annerledes enn en eldre person med lav digital kompetanse og mentale svekkelser.⁵¹

Tilsvarende synspunkter fremholdes også både i proposisjonen og innstillingen til finansavtl. 2020 § 3-20. I proposisjonen har departementet uttalt at det kan være grunnlag for et større «ansvar for tilbyderen» der denne burde forstått at BankID er utstedt til en person som ikke har forutsetninger for å benytte BankID-tjenesten i samsvar med kontraktsforpliktelsene.⁵² Dette er senere fulgt opp i innstillingen. Der blir det lagt til grunn at eldre personer og personer som ikke behersker språket godt, og som har gitt BankID-elementene til en annen for å få hjelp til en transaksjon eller lignende, kun er ansvarlig etter finansavtl. 2020 § 3-20 (3) om grov uaktsomhet.⁵³ Selv om uttalelsene ikke er avgjørende for innholdet av gjeldende rett, da de er forarbeider til en lov som ennå ikke har trådt i kraft, underbygger de legitimiteten til synspunktet om at subjektive forhold er relevant i ansvarsvurderingen. Dette trekker ytterligere i retning av at subjektive forhold kan tillegges vekt i ansvarsvurderingen.

I tillegg er det relevant at man tilnærmet er nødt til å ta i bruk BankID-tjenesten for å fungere i dagens digitale samfunn. Finansinstitusjonene er samtidig klar over at det finnes privatpersoner som har dårligere forutsetninger for å sikre seg mot BankID-misbruk enn andre. Særlig fordi den tjenesteytende finansinstitusjonen får en økonomisk gevinst av at privatpersoner bruker BankID-tjenesten, samsvarer det med forbrukerhensynet at rettighetshaverens subjektive forhold kan tillegges betydning i ansvarsvurderingen. I så fall harmonerer det med sentrale erstatningsrettslige hensyn å kunne vektlegge rettighetshaverens subjektive forhold i ansvarsvurderingen.

At mentale svekkelser kan ha betydning for utfallet av en ansvarsvurdering reflekteres videre av innholdet i skadeserstatningsloven § 1-3. Det følger av denne bestemmelsen at «sinnssyke» eller personer som har en «lignende forstyrrelse av sinnstilstanden», bare plikter å erstatte skadelidtes tap der det finnes «rimelig» etter en konkret vurdering. Ordlyden av bestemmelsen gir uttrykk for en rettssetning om at skadevolders subjektive forhold tidvis skal virke til skadevolders gunst i spørsmålet om erstatningsansvar. Dette taler sterkt i retning av at man kan

⁵¹ Kjørven (2019) s. 4.

⁵² Prop. 92 LS (2019–2020) s. 187.

⁵³ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

vektlegge rettighetshaverens subjektive forhold i ansvarsvurderingen ved tilfeller av BankID-misbruk til låneopptak.

Følgelig foreligger det en overvekt av argumenter for at det er adgang til å vektlegge rettighetshaverens subjektive forhold i ansvarsvurderingen der rettighetshaverens BankID har blitt misbrukt til låneopptak. For ikke å undergrave utgangspunktet om at skadevolderens handlemåte skal vurderes ut fra hva en alminnelig forstandig person ville ha, bør imidlertid terskelen for å tillegge slike forhold avgjørende vekt i ansvarsvurderingen være høy.

3 Ansvarsfordeling etter finansavtl. 2020 § 3-20

3.1 Innledning

Formålet med kapittel 3 er å etablere det nærmere innholdet i skyldgradene etter finansavtl. 2020 § 3-20. Fokuset er særlig rettet mot innholdet i bestemmelsens tredje og fjerde ledd om henholdsvis grov uaktsomhet og forsett. Det er to grunner til dette. For det første er det et inngangsvilkår for erstatningsansvar at rettighetshaveren har handlet culpøst etter «gjeldende rettsregler», jf. § 3-20 (1). For det andre er ansvar etter § 3-20 (3) og (4) av størst praktisk betydning som følge av de økonomiske konsekvensene ansvar medfører for rettighetshaveren. Forskjellen i omfanget av rettighetshaverens ansvar etter henholdsvis tredje og fjerde ledd gjør at sistnevnte skyldgrad fordrer en særlig drøftelse.

3.2 Aktsomhetsnormen etter § 3-20 (2), jf. (1)

Det følger av finansavtl. 2020 § 3-20 (1) at tjenesteyteren kan gjøre gjeldende erstatningsansvar mot rettighetshaveren i samsvar med «ellers gjeldende rettsregler». Ordlyden er en henvisning til den alminnelige erstatningsrettslige culpanormen. Aktsomhetsnormen i § 3-20 (2), jf. (1) viderefører dermed innholdet i aktsomhetsnormen etter gjeldende rett, slik denne er drøftet i kapittel 2. Inngangsvilkåret for ansvar ved misbruk av BankID til låneopptak er derfor at rettighetshaverens handlemåte representerer et avvik fra hva en alminnelig fornuftig person ville ha gjort i tilsvarende situasjon. I tillegg må vedkommende subjektivt kunne bebreides.

Selv om terskelen for ansvar etter § 3-20 (2), jf. (1) er tilsvarende som etter gjeldende rett, er omfanget av erstatningsansvaret svært ulikt. Til forskjell fra utgangspunktet om fullt økonomisk ansvar ved uaktsomhet etter gjeldende rett, er ansvaret begrenset til en egenandel på 450 kroner. Forbrukerhensynet er dermed langt mer prioritert i finansavtl. 2020 § 3-20 sammenlignet med gjeldende rett. Etter dette er inngangsvilkåret for ansvar overfor rettighetshaveren etter § 3-20 (2), jf. (1) tilsvarende som etter gjeldende rettsregler. Rettsvirkningen er imidlertid ulik.

3.3 Grov uaktsomhet etter § 3-20 (3)

Der rettighetshaveren «grovt uaktsomt» har unnlatt å oppfylle pliktene sine etter finansavtl. 2020 § 3-19 (1), kan finansinstitusjonen holde rettighetshaveren ansvarlig for en egenandel på 12 000 kroner, jf. § 3-20 (3). Ordlyden «grovt uaktsomt» tilsier at handlingen må innebære en større grad av klander sammenlignet med vanlig uaktsomhet. Bestemmelsen avgrenser følgelig nedad mot vanlig uaktsomhet, og oppad mot forsett.

Sammenhengen med finansavtl. 2020 § 3-20 (1) tilsier at vilkåret «grovt uaktsomt» i § 3-20 (3) også skal tolkes i samsvar med «ellers gjeldende rettsregler». Hva som skal til for at noe er «grovt uaktsomt» er ikke definert i relevant kontrakts- eller erstatningsrettslig lovgivning. Høyesterett har imidlertid presisert innholdet i ansvarsgrunnlaget i en omfattende mengde saker på obligasjonsrettens område.⁵⁴ I Rt-1989-1318, som gjaldt spørsmål om advokatansvar, uttalte Høyesterett at vilkåret forutsetter at det foreligger «et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte» og at «vedkommende altså er vesentlig mer å klandre enn hvor det er tale om alminnelig uaktsomhet».⁵⁵

Vurderingstemaet er tilnærmet identisk formulert i forarbeidene til finansavtl. 1999 § 35 (3), der det heter at «[f]or at en handling eller unnlattelse skal kunne kvalifiseres som grov uaktsom, kreves det et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte».⁵⁶ Dette ble fulgt opp i Rt-2004-499, som gjaldt spørsmålet om en kortinnehaver ved grov uaktsomhet hadde muliggjort andres misbruk av betalingskort etter finansavtl. 1999 § 35 (3).⁵⁷

Forarbeidene fremhever enkelte typetilfeller som kan omfattes av finansavtl. 2020 § 3-20 (3). I innstillingen uttales det at personer som blir lurt til å *oppgi* personlig sikkerhetsinformasjon knyttet til de elektroniske signaturfremstillingsdataene, i utgangspunktet er ansvarlige for «egenandelen på 12 000 kroner istedenfor å måtte være ansvarlig for hele tapet som en eventuell svindel forårsaker».⁵⁸ Tilsvarende er ment å gjelde for eldre personer, og personer som ikke behersker språket godt, men som har oppgitt BankID-elementene for å få hjelp til å betale en regning eller lignende.⁵⁹

⁵⁴ Se f.eks. Rt-1989-1318, Rt-1995-486, Rt-2004-499, Rt-2006-321, HR-2017-1977-A og HR-2018-1658-A.

⁵⁵ Se Rt-1989-1318 side 1322.

⁵⁶ Se NOU 1994: 19 side 144.

⁵⁷ Rt-2004-499 avsnitt 32.

⁵⁸ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

⁵⁹ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

Ut fra dette kan det slutes at vilkåret «grovt uaktsomt» er oppfylt der rettighetshaveren har håndtert BankID-elementene skjødesløst, uten å ofre risikoen for BankID-misbruk en tanke. Denne forståelsen av det grove uaktsomhetsansvaret samsvarer med hvordan det ellers er forstått i alminnelig erstatningsrettslig teori. Eksempelvis har Hagstrøm og Stenvik uttalt at det som skiller grov uaktsomhet fra forsett er at skadevolderen ved grov uaktsomhet ikke har ansett skademulighetene som sannsynlige eller sikre.⁶⁰

Mot denne bakgrunn, fordrer vilkåret «grovt uaktsomt» i finansavtl. 2020 § 3-20 (3) en vurdering av om rettighetshaveren har handlet med et markert avvik fra kravet i § 3-19 (1) om å ta «alle rimelige forholdsregler». Vurderingen beror, ifølge forarbeidene og alminnelig erstatningsrettslig teori, på om rettighetshaveren har håndtert BankID-elementene skjødesløst uten å ha ansett det sannsynlig at BankID-elementene ville bli misbrukt. Forarbeidene viser videre at dette typisk vil være tilfelle der rettighetshaveren eksempelvis blir lurt eller utnyttet av det vedkommende tror er en medhjelper.⁶¹

3.4 Forsettskravene etter § 3-20 (4)

3.4.1 Utgangspunkter

Som vist i kapittel 3.2 og 3.3 innebærer reglene i finansavtl. 2020 § 3-20 (2) og (3), jf. (1) et suksessivt strengere ansvar for rettighetshaveren jo større grad av klander vedkommende har utvist. Det strengeste ansvaret for rettighetshaveren er hjemlet i forsettsregelen i § 3-20 (4), der vedkommende i utgangspunktet må bære hele finansinstitusjonens tap dersom vilkårene er oppfylt.

Vilkårene etter finansavtl. 2020 § 3-20 (4) er at rettighetshaveren har «misligholdt en eller flere av sine plikter etter § 3-19 første og annet ledd forsettlig» slik at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare» for at de elektroniske signaturfremstillingsdataene «kunne bli misbrukt». Dersom vilkårene er oppfylt kan finansinstitusjonen gjøre gjeldende erstatningsansvar overfor rettighetshaveren «i samsvar med ellers gjeldende rettsregler», jf. § 3-20 (4). Ordlyden «ellers gjeldende rettsregler» innebærer at

⁶⁰ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 162.

⁶¹ Innst. 104 L (2020–2021) s. 21–22.

rettighetshaveren som et utgangspunkt er ansvarlig for finansinstitusjonens fulle økonomiske tap.

Finansavtaleloven 2020 § 3-20 (4) beskriver en todelt ansvarsnorm. Vilkåret «forsettlig» referer til mislighold av rettighetshaverens plikter etter § 3-19. Dette forsettsvilkåret knytter seg dermed til rettighetshaverens handling. Vilkårene «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare» for at de elektroniske signaturfremstillingsdataene «kunne bli misbrukt», omhandler konsekvensen av rettighetshaverens handling, altså skadefølgen, jf. § 3-20 (4).

For å best kunne forstå bestemmelsens skyldkrav behandles ansvarsnormene til handlingen og skadefølgen hver for seg. Formuleringen om at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare» gjør at skyldkravet med hensyn til skadefølgen fortjener en særlig drøftelse.

3.4.2 Forsett om handlingen

Ordlyden «forsettlig» tilsier at rettighetshaveren med viten og vilje har brutt sine plikter etter finansavtl. 2020 § 3-19 (1), jf. § 3-20 (4). I forbindelse med lovforslaget til bestemmelsen uttalte departementet at forsettskravet er oppfylt der «rettighetshaveren med forsett har satt seg ut over tjenesteyterens sentrale interesser eller tilsidesetter sikkerhetsordninger som er avgjørende at blir fulgt ved normal bruk av signaturløsningen».⁶² Dette underbygger ordlydstolkningen ovenfor. Hva som kreves for å ha handlet forsettlig utover dette sier forarbeidene ingenting om. Det må dermed ses hen til andre relevante rettskilder for å etablere det nærmere innholdet av vilkåret «forsettlig».

I Rt-2004-499 viste Høyesterett til det strafferettslige innholdet av vilkåret om grov uaktsomhet for å etablere innholdet av det erstatningsrettslige vilkåret om grov uaktsomhet.⁶³ På samme måte kan det strafferettslige forsettsvilkåret være retningsgivende for forståelsen av innholdet i forsettskravet på erstatningsrettens område.⁶⁴

Det følger av straffeloven § 22 bokstav a at forsett foreligger når noen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud med «hensikt». Ordlyden tilsier at

⁶² Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186.

⁶³ Rt-2004-499 avsnitt 32.

⁶⁴ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 160–161.

gjerningspersonen tilsiktet å foreta en handling som oppfylte innholdet i straffebudet. Forsettsformen omtales som hensiktsforsett, og er den mest alvorlige graden av forsett.⁶⁵ Etter straffeloven § 22 bokstav b foreligger forsett når gjerningspersonen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud med «bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig» dekker gjerningsbeskrivelsen. Ordlyden innebærer et krav om at gjerningspersonen fant det mer sannsynlig at handlingen ville oppfylle innholdet i straffebestemmelsen, enn at den ikke ville gjøre det. Denne forsettsformen betegnes som sannsynlighetsforsett.

Ettersom det strafferettslige innholdet av forsettsbegrepet kan være retningsgivende for innholdet av det erstatningsrettslige forsettsbegrepet, kan det argumenteres for at vilkåret «forsettlig» i finansavtl. 2020 § 3-20 (4) er oppfylt i to sammenhenger. For det første er det oppfylt dersom rettighetshaveren tilsikter å foreta en handling som bryter med pliktene sine etter § 3-19 (1), sml. straffeloven § 22 bokstav a. Alternativt er det oppfylt dersom rettighetshaveren holder det som mest sannsynlig at handlingen bryter med tilsvarende plikter, sml. straffeloven § 22 bokstav b.

Videre fremholder blant annet Hagstrøm at en kontraktspart har utvist forsett dersom vedkommende med en *synlig grad av bevissthet* nedprioriterer kontraktsforpliktelsene sine, og følgelig setter seg ut over den andre kontraktspartens sentrale interesser.⁶⁶ En slik forståelse av det obligasjonsrettslige forsettsansvaret samsvarer med forståelsen av forsettsvilkåret i finansavtl. 2020 § 3-20 (4) illustrert ovenfor. Dermed kan det legges til grunn at forsettsvilkåret om handlingen i fjerde ledd er oppfylt i to sammenhenger: Enten dersom rettighetshaveren bevisst brøt forpliktelsene sine etter § 3-19 (1), eller var bevisst på at handlingen mest sannsynlig brøt de samme forpliktelsene.

På bakgrunn av dette beror vilkåret «forsettlig» på en vurdering av om rettighetshaveren som et minimum var bevisst på at handlingen mest sannsynlig brøt med pliktene sine etter finansavtl. 2020 § 3-19 (1), jf. § 3-20 (4). Dermed utgjør kravet til sannsynlighetsforsett om at rettighetshaverens handling brøt med vedkommendes forpliktelser vilkårets nedre grense.

⁶⁵ Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 160.

⁶⁶ Hagstrøm (2011) s. 481.

3.4.3 Forsett om skadefølgen

Finansavtaleloven 2020 § 3-20 (4) oppstiller som nevnt et vilkår om at rettighetshaveren «måtte forstå» at misligholdet «kunne innebære en nærliggende fare» for at de elektroniske signaturfremstillingsdataene «kunne bli misbrukt». Ordlyden innebærer krav til at rettighetshaveren har kunnet forutse konsekvensene av sine handlinger, altså skadefølgen BankID-svindelen utgjør. Hvilken grad av bevissthet rettighetshaveren må ha hatt om den mulige skadefølgen presiserer ordlyden imidlertid ikke. Følgelig er det uklart hvilken skyldgrad rettighetshaveren må ha utvist for at dette vilkåret skal være oppfylt. I denne sammenheng foreligger det to nærliggende tolkningsalternativer.

Det ene tolkningsalternativet er at rettighetshaveren har opptrådt grovt uaktsomt med hensyn til skadefølgen. Det andre alternativet er at rettighetshaveren fant det mer sannsynlig at misligholdet av vedkommendes plikter ville føre til BankID-misbruk, enn at det ikke ville gjøre det. Sistnevnte tolkningsalternativ innebærer krav til sannsynlighetsforsett om skadefølgen. Med andre ord oppstår spørsmålet om hvilket av de to tolkningsalternativene som skal legges til grunn for forståelsen av vilkåret. Ettersom ordlyden som nevnt er uklar, må analysen av dette spørsmålet bygge på andre rettskilder enn loven.

Departementet uttalte i proposisjonen til finansavtl. 2020 § 3-20 (4) at det «ikke [så] behov for å gå så langt som å kreve at forsettet må omfatte tapet».⁶⁷ Dette ble blant annet begrunnet med at det i juridisk teori, ikke er fullstendig enighet om forsettskravet på privatrettens område både må omfatte kontraktsbruddet og skadefølgen.⁶⁸ Dermed kan departementets uttalelse tas til inntekt for at det er tilstrekkelig med grov uaktsomhet med hensyn til skadefølgen.

Synspunktet til departementet ble imidlertid ikke fulgt opp i innstillingen. Ettersom innstillingens uttalelser i et rettskildeperspektiv veier tyngre enn departementets uttalelse i proposisjonen, må førstnevnte tillegges størst vekt i spørsmålet om hvordan vilkåret skal tolkes. I innstillingen ble det, i relasjon til forståelsen av §§ 3-20 og 4-30, uttalt at forsett foreligger når «skadevolderen holder det for mest sannsynlig («måtte forstå») at den aktuelle skaden vil inntreffe som et resultat av skadelidtes handling (sic)».⁶⁹ Det ble videre presisert at en slik

⁶⁷ Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186.

⁶⁸ Se Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186 med videre henvisninger til Hagstrøm (2011) s. 479–482 og 69–70.

⁶⁹ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22. Fordi det er skadevolders handling som er årsak til skadelidtes tap, må departementet ha ment å skrive «[skadevolders] handling» og ikke «skadelidtes handling».

forståelse av forsettskravet samsvarer med alminnelige erstatningsrettslige skyldregler.⁷⁰ Innstillingens uttalelser taler dermed tungt for at et krav til sannsynlighetsforsett om skadefølgen må legges til grunn for forståelsen av vilkåret.

Denne slutningen støttes også av andre uttalelser i innstillingen. Blant annet uttales det, som nevnt i kapittel 3.3, at «personer som blir *lurt til å oppgi* personlig sikkerhetsinformasjon knyttet til de elektroniske signaturfremstillingsdataene, ikke vil få ansvaret for hele tapet som svindelen forårsaker.»⁷¹ Det å oppgi BankID-elementene til andre, selv om man er blitt lurt, vil trolig i de fleste tilfeller oppfylle kravet til et «forsettlig» brudd på pliktene etter § 3-19 (1), jf. kapittel 3.4.2. Ettersom innstillingen presiserer at dette ikke er tilstrekkelig for ansvar etter § 3-20 (4), forsterkes formodningen om at ansvar for rettighetshaveren krever sannsynlighetsforsett om skadefølgen, i tillegg til forsett om handlemåten.

En slik forståelse av finansavtl. 2020 § 3-20 (4) samsvarer med hvordan nyere juridisk teori har forstått forsettsansvaret på privatrettens område. Bakgrunnen for dette er at flere teoretikere har lagt til grunn at det erstatningsrettslige forsettsansvaret krever sannsynlighetsforsett om skadefølgen.⁷² Videre har Kjørven fremholdt et tilsvarende synspunkt tilknyttet tilfeller som dreier seg om erstatning ved misbruk av BankID. Hun har blant annet hevdet at selv om rettighetshaveren har oppgitt BankID-elementene forsettlig, er ikke dette ensbetydende med å ha forsett om tapet til finansinstitusjonen.⁷³ I så måte kan det legges til grunn at innstillingens rettsoppfatning tilknyttet § 3-20 (4) har bred tilslutning i juridisk teori. Dette taler ytterligere for å tolke vilkåret i retning av at det kreves sannsynlighetsforsett om skadefølgen.

Denne rettsoppfatningen kommer også til uttrykk andre steder. I forbindelse med lovforslaget til finansavtl. 1999 § 35 (3) uttalte Banklovkommissjonen at det er «viktig å merke seg at forsettet – i samsvar med vanlige skyldprinsipper – må henseile seg på både selve handlingene og konsekvensen av handlingen».⁷⁴ Selv om denne uttalelsen ikke er bestemmende for innholdet av finansavtl. 2020 § 3-20 (4), gir den uttrykk for samme rettsoppfatning som både innstillingen og juridisk teori har lagt til grunn. Dette taler for at tolkningen av fjerde ledd som

⁷⁰ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

⁷¹ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22, mine kursiveringer.

⁷² Se bl.a. Nygaard (2007) s. 166, Hagstrøm (2011) s. 70, Lødrup (2012) s. 129, samt Wilhelmsen og Hagland (2017) s. 140.

⁷³ Kjørven (2020) s. 95.

⁷⁴ NOU 2008: 21 s. 97.

innstillingen og teorien taler for, bygger på en riktig forståelse av erstatningsrettslige skyldregler.

Videre vil det samsvare med sentrale hensyn bak finansavtl. 2020, dersom vilkåret i § 3-20 (4) skal tolkes slik at det kreves sannsynlighetsforsett om skadefølgen. Bakgrunnen for dette er at et viktig formål med loven er å styrke forbrukervernet.⁷⁵ Et krav om sannsynlighetsforsett om skadefølgen, innebærer en høy terskel for at rettighetshaveren blir ansvarlig for hele tapet. En slik høy terskel gir rettighetshaveren en sterk beskyttelse overfor finansinstitusjonen. Terskelen reflekterer også at finansinstitusjonen har best forutsetninger for å pulverisere tapet i tråd med pulveriseringshensynet. Kravet om sannsynlighetsforsett om skadefølgen ivaretar derfor sentrale hensyn bak loven og i erstatningsretten generelt. Dette taler ytterligere for at en slik forståelse av § 3-20 (4) må legges til grunn.

Mot denne bakgrunn legges det avgjørende vekt på at innstillingen, juridisk teori samt sentrale hensyn bak loven tilnærmet entydig taler for et krav om sannsynlighetsforsett om skadefølgen. Rettskildebildet tilsier dermed at vilkåret «måtte forstå at misligholdet kunne innebære en nærliggende fare for at de elektroniske signaturfremstillingsdataene kunne bli misbrukt» innebærer et krav til sannsynlighetsforsett om skadefølgen, jf. finansavtl. 2020 § 3-20 (4).

3.4.4 Vil et i utgangspunktet forsettlig brudd på rettighetshaverens plikter alltid oppfylle kravet til forsett om handlingen?

Høyesterett har i flere obligasjonsrettslige saker stilt spørsmål om skadevolderens rettslige villfarelse om egne kontraktsforpliktelser kan unnskyldte skadevolderens mislighold.⁷⁶ Spørsmålet har også blitt aktualisert i saker om misbruk av BankID. Et eksempel er tingrettens avgjørelse i TGL0M-2020-156504 om uautoriserte betalingstransaksjoner. Saken gjaldt en person som ble lurt til å oppgi BankID-elementene over telefon. Tingretten reiste spørsmål om rettighetshaverens i utgangspunktet forsettlige handlemåte kunne unnskyldes, som følge av vedkommendes rettslige villfarelse om at det var i strid med PersonBankID-avtalen å oppgi BankID-elementene til finansinstitusjonen. Tingretten besvarte spørsmålet benektende. Et liknende tilfelle ble behandlet i Finansklagenemdas avgjørelse FinKN-2020-707. Finansklagenemda kom til at rettighetshaveren i utgangspunktet hadde handlet «forsettlig», jf. finansavtl. 1999 § 35 (3) tredje punktum. Rettighetshaveren ble imidlertid holdt ansvarlig etter

⁷⁵ Innst. 104 L (2020–2021) s. 1.

⁷⁶ Rt-2006-372 avsnitt 43, Rt-1994-1617, Rt-1983-205 s. 212, og Rt-1979-401.

regelen om grov uaktsomhet i samme bestemmelse. Begrunnelsen var rettighetshaverens rettslige villfarelse om at hun kunne oppgi BankID-elementene til det hun trodde var sin private kunderådgiver i banken.

Avgjørelsene gjaldt ikke misbruk av BankID til låneopptak, men betalingstransaksjoner. Imidlertid kan det at tingretten og Finansklagenemnda reiste spørsmål om rettsvillfarelse i disse sakene tilsa at tilsvarende problemstilling kan være aktuell ved misbruk av BankID til låneopptak etter finansavtl. 2020 § 3-20 (4). Saksforholdene aktualiserer dermed problemstillingen om rettsvillfarelse om rettighetshaverens plikter, kan unnskyldet i utgangspunktet «forsettlig» brudd på rettighetshaverens plikter etter § 3-19 (1), jf. § 3-20 (4).

Forarbeidene til finansavtl. 2020 § 3-20 (4) viser at lovgiver ikke har ment å åpne for dette. I proposisjonen uttalte departementet at for å «avgjøre om rettighetshaveren har utvist forsett, er det uten betydning om rettighetshaveren [...] ikke er kjent med eller misforstår sine forpliktelser etter loven eller avtalen («rettsvillfarelse»)).⁷⁷ Dersom rettighetshaveren forsettlig har oppgitt BankID-opplysningene til andre, vil dermed utgangspunktet være at rettighetshaveren må bære hele ansvaret, og at rettsvillfarelse ikke vil være noen unnskyldningsgrunn.

Departementet la derimot til grunn at manglende forståelse av egne kontraktsforpliktelser i noen tilfeller kan «anses unnskyldelig etter alminnelige regler».⁷⁸ Videre antar departementet at det i slike tilfeller kan være grunnlag for et større «ansvar for tilbyderer» dersom denne burde forstått at BankID er utstedt til en person som ikke har forutsetninger for å benytte BankID-tjenesten i samsvar med kontraktsforpliktelsene.⁷⁹ Et eksempel i så måte kan tenkes å være at BankID er utstedt til en psykisk utviklingshemmet person. Uttalelsene tilsier dermed at det er rettighetshaverens subjektive forhold som kan frita eller begrense rettighetshaverens erstatningsansvar overfor finansinstitusjonen, *ikke* rettsvillfarelse om kontraktsforpliktelsene.

Denne slutningen har støtte i innstillingen. Her uttales det at ansvar etter finansavtl. 2020 § 3-20 (4) ofte ikke er aktuelt der rettighetshaveren, som følge av høy alder eller språkvansker, har hatt behov for hjelp til å bruke tjenesten, og derfor har oppgitt BankID-elementene til en angivelig medhjelper.⁸⁰ Ut fra dette kan det sluttes at rettighetshaverens subjektive forhold i særlige tilfeller kan unnskyldet i utgangspunktet forsettlig brudd på pliktene etter § 3-19 (1).

⁷⁷ Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186.

⁷⁸ Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186.

⁷⁹ Prop. 92 LS (2019–2020) s. 187.

⁸⁰ Innst. 104 L (2020–2021) s. 21–22.

Dette underbygger at det er rettighetshaverens subjektive forhold, i motsetning til en eventuell rettsvillfarelse, som kan unnskyldes en i utgangspunktet «forsettlig» handlemåte, jf. § 3-20 (4).

På bakgrunn av dette tilsier rettskildebildet at der forsettsvilkåret om handlemåten i utgangspunktet er oppfylt, kan rettighetshaverens subjektive forhold, men ikke rettsvillfarelse, i visse tilfeller unnskyldes rettighetshaveren, jf. finansavtl. 2020 § 3-20 (4). Konsekvensen vil trolig være at rettighetshaverens handlemåte kun anses som grovt uaktsom etter § 3-20 (3). Typiske eksempler der dette kan bli aktuelt kan være der rettighetshaveren har oppgitt BankID-elementene til en angivelig medhjelper, og på grunn av subjektive forhold som høy alder, mentale svekkelser eller språkutfordringer i mindre grad kan bebreides for handlingen.⁸¹

⁸¹ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

4 Ansvarsfordeling etter finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4), ved typiske svindelmetoder

4.1 Innledning

Formålet med dette kapittelet er å drøfte hvilke skyldgrader etter finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4) som kan være aktuelle for ulike svindelmetoder. Svindelmetoden setter premisset for rettighetshaverens handling, som igjen er utgangspunktet for ansvarsvurderingen etter § 3-20. For å kunne besvare spørsmålet om hvilke skyldgrader som er aktuelle, er det derfor hensiktsmessig å dele drøftelsen inn i typiske svindelmetoder. Typetilfellene som drøftes er tyveri av BankID, phishing og telefonsvindel. Videre bygger drøftelsene i dette kapittelet på analysen av § 3-20 (1) til (4) i kapittel 3.

Som saksforholdene i kapittel 2.2 illustrerer, er tyveri av BankID-elementer en praktisk svindelmetode. Videre har det i mediene vært skrevet om flere tilfeller der svindleren har fått tilgang til rettighetshaverens BankID-elementer gjennom phishing og telefonsvindel.⁸² Det er imidlertid ikke avsagt noen sivilrettslige avgjørelser om phishing eller telefonsvindel av BankID-elementer, der svindleren har inngått en låneavtale med rettighetshaverens elektroniske signatur.⁸³ Finansklagenemda har så vidt vites heller ikke behandlet slike tilfeller.

I de ulike drøftelsene av hvilke skyldgrader i finansavtl. 2020 § 3-20 (1) til (4) som kan være aktuelle for de ulike typetilfellene, bygger jeg analysen på faktiske forhold fra reelle saker. I kapittel 4.2 om tyveri, tar jeg utgangspunkt i flere av saksforholdene som er nevnt i kapittel 2.2. Ettersom det eksisterer flere avgjørelser om dette typetilfellet, er drøftelsen i kapittel 4.2 mer omfattende sammenlignet enn drøftelsene i kapittel 4.3 og 4.4. I kapittel 4.3 og 4.4 tar jeg utgangspunkt i saksforhold om uautoriserte betalingstransaksjoner gjennomført ved phishing eller telefonsvindel. Bakgrunnen for dette er at det som nevnt ikke eksisterer praksis om disse svindelmethodene tilknyttet BankID-misbruk til låneopptak. Hvilke momenter som blir relevante i ansvarsvurderingen av de ulike typetilfellene, blir løpende drøftet i de ulike

⁸² Jf. eksempelvis Nettavisen, «18-åring gjorde svindel til business: Nå er han tatt for flere saker».

⁸³ Et søk etter slike avgjørelser foretatt på lovdata med stikkordene «lån» og «phishing», samt «lån» kombinert med «telefon» og «BankID», ga ingen treff.

delkapitlene. Videre vil jeg også justere noen av de faktiske saksforholdene jeg tar utgangspunkt i, i den hensikt å synliggjøre nyansene i ansvarsvurderingene.

4.2 Tyveri

Tyveri av BankID-elementer skjer typisk ved at en tredjeperson skaffer seg tilgang til rettighetshaverens kodebrikke, samt kunnskap om personlig passord og fødselsnummer. Det er nærliggende å anta at mange rettighetshavere ikke har kontroll på hvor kodebrikken er oppbevart til enhver tid. Dette skaper risiko for tyveri av kodebrikken, samt risiko for at rettighetshaveren ikke oppdager at kodebrikken er borte.

Personer som bor sammen kan ofte enkelt skaffe seg tilgang til hverandres kodebrikker, i tillegg til kunnskap om fødselsnummeret. Da er det i realiteten kun kunnskap om rettighetshaverens passord som gjenstår før man kan misbruke den andres BankID til å inngå en låneavtale i rettighetshaverens navn. Kunnskap om passordet kan oppnås ved observasjon, eksempelvis ved å følge med når rettighetshaveren bruker BankID-tjenesten, eller gjennom gjetning.⁸⁴

Låneopptak krever ofte mer enn bare tilgang til BankID-elementene. For eksempel krever noen finansinstitusjoner finansiell informasjon om rettighetshaveren før lån kan innvilges.⁸⁵ I lys av dette, er tyveri av BankID-elementer til låneopptak trolig mest aktuelt blant nærstående, ettersom det må antas at nærstående har gode forutsetninger for å skaffe seg slik informasjon. Det forekommer imidlertid tilfeller der svindleren er en ukjent tredjeperson.⁸⁶ Eksempelvis kan rettighetshaveren ha oppbevart kodebrikken og passordet sammen med papirer fra BankID-utstederen, der blant annet rettighetshaverens fødselsnummer og andre opplysninger fremgår.

Dersom svindleren har fått tilgang til rettighetshaverens BankID-elementer ved tyveri, er det lite nærliggende at rettighetshaveren «forsettlig» har gitt svindleren tilgang til og kunnskap om BankID-elementene, jf. finansavtl. 2020 § 3-20 (4). For å oppfylle forsettsvilkåret om handlemåten i et slikt tilfelle må rettighetshaveren trolig bevisst ha medvirket til svindelen av finansinstitusjonen. Dermed er det nærliggende at forsettsansvaret etter § 3-20 (4) får begrenset betydning ved tyveri av BankID-elementer.

⁸⁴ Se henholdsvis TOSLO-2013-153024, 17-197796TVI-HAUG, og LF-2018-39633.

⁸⁵ Kjørven (2020) s. 97.

⁸⁶ Se TAHER-2020-110892.

Som klargjort i kapittel 3.2 har HR-2020-2021-A prejudikatsverdi for uaktsomhetsansvaret også etter ikrafttredelsen av finansavtl. 2020, jf. kriteriet «ellers gjeldende rettsregler» i § 3-20 (1). Saken gjaldt spørsmål om alminnelig ulovfestet uaktsomhetsansvar ved tyveri av BankID-elementer til låneopptak. Det er derfor klart at uaktsomhetsansvaret etter § 3-20 (2), jf. (1) er aktuelt ved tyveri av BankID-elementer. Videre følger det av drøftelsen i kapittel 3.3 at forskjellen mellom simpel og grov uaktsomhet beror på størrelsen på avviket mellom den etablerte aktsomhetsnormen og rettighetshaverens handlemåte. Spørsmålet blir dermed i hvilken grad rettighetshaverens handlemåte avviker fra kravet om å ta «alle rimelige forholdsregler», jf. § 3-19 (1). Det må her foretas en konkret helhetsvurdering av alle relevante omstendigheter.

Vurderingen av hva som utgjør «alle rimelige forholdsregler» må, ifølge HR-2020-2021-A, vurderes ut fra hvilke praktisk mulige handlingsalternativer rettighetshaveren hadde, uten at tiltakene ville skapt urimelig store byrder, eller gjort bruken av BankID upraktisk for rettighetshaveren.⁸⁷ Dommen gir videre uttrykk for at relevante momenter i aktsomhetsvurderingen er hvor BankID-elementene ble oppbevart, samt hvordan svindleren fikk tak i disse.⁸⁸

I samme dom uttalte Høyesterett i et obiter dictum at oppbevaring av kodebrikken åpent tilgjengelig i eget hjem, bare er uaktsomt i særlige tilfeller.⁸⁹ Et slikt særlig tilfelle kan foreligge dersom rettighetshaveren og svindleren bor sammen, og det foreligger et svekket økonomisk tillitsforhold mellom dem. Det svekkede økonomiske tillitsforholdet vil trolig skjerpe kravet til rettighetshaverens aktsomhet.⁹⁰ Det at rettighetshaveren eksempelvis oppbevarer kodebrikken åpent tilgjengelig hjemme, selv om vedkommende vet at et husstandsmedlem er spilleavhengig, kan tale for at rettighetshaveren har handlet uaktsomt etter § 3-20 (2), jf. (1).

Et annet relevant moment i ansvarsvurderingen er hvilke tiltak finansinstitusjonen har gjennomført for å sikre seg mot svindel. Høyesterett har blant annet lagt til grunn at mindre avvik fra aktsomhetsnormen for rettighetshaverens vedkommende er uten avgjørende betydning, gitt at finansinstitusjonen kan bebreides for ikke å ha foretatt tilstrekkelige

⁸⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 98.

⁸⁸ HR-2020-2021-A avsnitt 76.

⁸⁹ HR-2020-2021-A avsnitt 99.

⁹⁰ Et eksempel på at et svekket økonomisk tillitsforhold mellom husstandsmedlemmer skjerpet kravet til rettighetshaverens aktsomhet finnes i TOSLO-2013-153024.

sikkerhetstiltak.⁹¹ Dersom tilsvarende saksforhold som i HR-2020-2021-A kommer opp for domstolen etter ikrafttreddelsen av finansavtl. 2020 § 3-20, er det nærliggende å anta at rettighetshaveren ikke kan holdes ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1). Resultatet blir imidlertid trolig motsatt under den forutsetning at finansinstitusjonen har foretatt tilstrekkelige tiltak for å sikre seg mot BankID-svindel.

Saksforholdet i 17-197796TVI-HAUG illustrerer at det i nære relasjoner ofte kun er kjennskap til rettighetshaverens passord som trengs for å kunne misbruke partnerens BankID-elementer. Saken gjaldt en rettighetshaver som brukte BankID-tjenesten mens hun satt i sofaen sammen med ektemannen. Han observerte henne taste inn passordet, og inngikk senere en låneavtale ved bruk av hennes BankID. Spørsmålet videre er om rettighetshaveren kan holdes ansvarlig etter finansavtl. 2020 § 3-20 (2), jf. (1) for å ha brukt BankID-tjenesten på en måte som muliggjorde at ektemannen kunne misbruke hennes BankID.

Tillitsforholdet som normalt eksisterer mellom ektefeller, taler isolert sett mot at rettighetshaveren ikke tok «alle rimelige forholdsregler» i denne situasjonen, jf. § 3-19 (1). Dette underbygges av at en slik handling må anses som forholdsvis vanlig blant ektefeller.

Imidlertid er det relevant at kodebrikken og fødselsnummeret ellers ble oppbevart tilgjengelig for ektemannen. Ettersom rettighetshaverens handlemåte gjorde at han kunne skaffe seg kjennskap til passordet, svekker dette vekten av argumentet ovenfor. Dette innebærer at rettighetshaveren har foretatt seg lite for å sikre seg mot at ektefellen kunne misbruke hennes BankID, noe som trekker sterkt i retning av at rettighetshaveren kan holdes ansvarlig for simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1).

Argumentet finner ytterligere støtte i reparasjonshensynet. Bakgrunnen for dette er at rettighetshaverens bruk og oppbevaring av BankID-elementene, som nevnt, innebar en risiko for ektemannens BankID-svindel. Det er videre klart at finansinstitusjonen ikke er den av partene som er nærmest å bære denne risikoen. Dermed taler reparasjonshensynet for at rettighetshaveren som minimum bør bære en del av ansvaret for tapet. Argumentet forsterkes av prevensjonshensynet. Begrunnelsen er at personer i nære relasjoner presumptivt vil utvise større grad av aktsomhet ved bruk av BankID-tjenesten, dersom rettighetshaveren må

⁹¹ HR-2020-2021-A avsnitt 103–104.

gjenopprette noe av tapet til finansinstitusjonen. Følgelig taler flere hensyn bak bestemmelsen for at rettighetshaveren er ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1).

Dermed foreligger det en overvekt av argumenter for at rettighetshaveren har utvist uaktsomhet ved håndteringen av BankID-elementene, ettersom håndteringen innebar en risiko for ektemannens BankID-misbruk. Dersom et liknende saksforhold blir behandlet etter ikrafttreddelsen av finansavtl. 2020, vil trolig rettighetshaveren holdes ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1).

Et noe liknende saksforhold ble behandlet i TOSLO-2013-153024, hvor skillet mellom simpel og grov uaktsomhet kommer på spissen. Saken gjaldt en rettighetshaver som brukte BankID-tjenesten i samme rom som sin spilleavhengige ektemann. Uten at hun merket det, så han over skulderen hennes idet hun tastet inn passordet. Ettersom de bodde sammen, hadde han også tilgang til kodebrikken og fødselsnummeret hennes. Han misbrukte BankID-elementene og inngikk en låneavtale med en finansinstitusjon ved misbruk av konas BankID. Dersom et slikt saksforhold blir behandlet etter ikrafttreddelsen av finansavtl. 2020, vil det trolig bli et sentralt spørsmål om rettighetshaverens handlemåte var simpelt eller grovt uaktsomt, jf. § 3-20 (2), jf. (1) og § 3-20 (3).

Sammenlignet med saksforholdet i 17-197796TVI-HAUG, er rettighetshaverens handlemåte i dette konkrete tilfellet i utgangspunktet mer aktsom, ettersom hun ikke satt ved siden av ektemannen da hun brukte BankID-tjenesten. Det at hun ikke visste at ektemannen så henne over skulderen taler i utgangspunktet mot at hun har handlet uaktsomt etter § 3-20 (2), jf. (1).

Rettighetshaveren var imidlertid klar over at ektemannen var spilleavhengig. Det økonomiske tillitsforholdet mellom ektefellene må av den grunn anses som svakt, noe som stiller et skjerpet krav til rettighetshaverens aktsomhet ved bruk av BankID-tjenesten. Når hun likevel brukte BankID-tjenesten på en slik måte at ektemannen kunne observere henne taste inn passordet, tilsier det skjerpede aktsomhetskravet at hun ikke tok «alle rimelige forholdsregler» for å beskytte seg mot BankID-misbruk, jf. § 3-19 (1).

Ettersom hun ikke «tok alle rimelige forholdsregler» trekker reparasjons- og prevensjonshensynet også her i retning av at rettighetshaveren som et minimum handlet uaktsomt etter § 3-20 (2), jf. (1). I dette tilfellet blir spørsmålet om det også er grunnlag for å hevde at rettighetshaveren handlet «grovt uaktsomt», jf. § 3-20 (3).

Som nevnt ovenfor, innebærer ektemannens spillavhengighet et skjerpet krav til aktsomhet. I lys av dette kravet må det forventes at rettighetshaveren gjør rimelige tiltak for å sikre seg mot risikoen for BankID-misbruk, når hun bruker BankID-tjenesten i eget hjem mens ektemannen er hjemme. Dermed fremstår eksempelvis det å sitte med ryggen til veggen når hun bruker BankID-tjenesten som et effektivt, praktisk gjennomførbart og lite byrdefullt sikringstiltak mot BankID-misbruk. All den tid hun ikke gjennomførte dette eller liknende sikringstiltak, tilsier det skjerpede aktsomhetskravet i dette tilfellet at hun handlet «grovt uaktsomt», jf. § 3-20 (3).

Samtidig var ikke rettighetshaveren klar over at ektemannen stod bak henne når hun logget inn med BankID-tjenesten. Ettersom det er vanskelig å gardere seg mot risiko man ikke er oppmerksom på, kan rettighetshaverens handlemåte neppe utgjøre et markert avvik fra forsvarlig opptreden. Dette taler mot grov uaktsomhet etter § 3-20 (3).

Videre vil det være i tråd med forbrukerhensynet å behandle tilfellet som en alminnelig uaktsom handling. En slik løsning vil også reflektere at finansinstitusjonen har best forutsetninger for å pulverisere tapet. Følgelig foreligger det en overvekt av argumenter for at skyldgraden «grovt uaktsomt» ikke er aktuell i dette tilfellet, jf. § 3-20 (3).

Saksforholdet kan imidlertid endres til at rettighetshaveren visste at ektemannen stod bak henne idet hun tastet inn passordet, men uten at hun fant det sannsynlig at ektemannen ville skaffe seg kunnskap om passordet ved observasjon. Spørsmålet er om rettighetshaveren i dette tilfellet handlet «grovt uaktsomt», jf. § 3-20 (3).

For det første visste rettighetshaveren som nevnt at ektemannen led av spilleavhengighet. Videre var kunnskap om passordet det eneste han manglet for å kunne foreta BankID-misbruk. Dette tilsier at rettighetshaverens handlemåte utgjorde et markert avvik fra forsvarlig opptreden, særlig når hun heller ikke gjennomførte passende sikringstiltak, hvilket taler tungt for ansvar etter § 3-20 (3).

Formodningen om at rettighetshaveren handlet «grovt uaktsomt» her støttes også av prevensjons- og reparasjonshensynet. Dette skyldes at det som tidligere nevnt bør stilles strengere krav til rettighetshaverens aktsomhet der vedkommende vet at den andre ektefellen er spilleavhengig. Når rettighetshaveren likevel brukte BankID-elementene på en måte som muliggjorde ektemannens BankID-misbruk, tilsier reparasjonshensynet at rettighetshaveren bør bære en større andel av tapet enn det som gjelder ved simpel uaktsomhet. Ansvar for en

egenandel på 12 000 kroner i en slik situasjon vil også kunne virke preventivt for personer i samme situasjon. Sentrale hensyn bak bestemmelsen taler altså for at rettighetshaveren handlet «grovt uaktsomt», jf. § 3-20 (3).

Dermed foreligger det en overvekt av argumenter for at rettighetshaveren utviste grov uaktsomhet ved håndteringen av BankID-elementene, ettersom hun visste at hennes spilleavhengige ektemann stod bak henne, uten å reagere på det. Dersom et tilsvarende saksforhold blir behandlet etter ikrafttredelsen av finansavtl. 2020, vil trolig rettighetshaveren holdes ansvarlig etter § 3-20 (3).

Et annet saksforhold som kan benyttes til å illustrere grensedragningen mellom ansvar etter henholdsvis finansavtl. 2020 § 3-20 (2), jf. (1) og § 3-20 (3) er FinKN-2014-550. Saken gjaldt en eldre dame på 92 år som led av Alzheimer, og som derfor hadde en økonomisk hjelpeverge. Til tross for dette hadde hun også selv adgang til å benytte BankID-tjenesten. Hun var glemsk som følge av alderen og sykdommen. Derfor oppbevarte hun kodebrikken og nedskrevet personlig passord samlet i en nattbordskuff i sitt eget hjem. Nattbordet var plassert på sønnens rom, der han sov når han var på besøk. En venn av sønnen stjal rettighetshaverens BankID-elementer ved en anledning da han var på middagsbesøk hos henne. Han tok opp kredittlån i rettighetshaverens navn på 140 000 kroner. Med dette som bakgrunn kan det reises spørsmål om det var «grovt uaktsomt» å oppbevare kodebrikken og passordet samlet, jf. § 3-20 (3).

I HR-2020-2021-A uttalte Høyesterett at det bare er i særlige tilfeller at det er uaktsomt å oppbevare kodebrikken åpent tilgjengelig i eget hjem.⁹² Dette ble begrunnet med vernet som ligger i at en bolig normalt er låst, og derfor sjeldent er tilgjengelig for andre enn hushandsmedlemmer og deres gjester.⁹³ Uttalelsen er et obiter dictum, som kun omhandler oppbevaring av kodebrikken. Likevel reflekterer uttalelsen en formodning om at rettighetshaveren kan ha en rimelig forventning om at ting vedkommende oppbevarer på en forsvarlig måte hjemme, ikke blir frastjålet. Følgelig taler en slutning fra dommen mot ansvar etter § 3-20 (3) i dette tilfellet, ettersom rettighetshaveren oppbevarte kodebrikken og passordet i en nattbordskuff hjemme.

Et slikt argument støttes av Høyesteretts argumentasjon i Rt-2004-499. Saken gjaldt misbruk av betalingskort og PIN-kode etter finansavtl. 1999 § 35. I denne saken hadde kortinnehaveren

⁹² HR-2020-2021-A avsnitt 99.

⁹³ HR-2020-2021-A avsnitt 99.

oppbevart betalingskortet og PIN-koden i en låst koffert, i en låst ferieleilighet. Høyesterett uttalte at «oppbevaring av vanlige formuesgjenstander på denne måten [generelt] ikke anses som uaktsom».⁹⁴ Likhetene mellom oppbevaring av kodebrikke og passord, sammenlignet med oppbevaring av betalingskort og PIN-kode, trekker i retning av at rettighetshaverens handlemåte verken var simpelt eller grovt uaktsomt som følge av oppbevaringsmåten alene.

På den andre siden vil det ved samlet oppbevaring av kodebrikke og passord, være enkelt for uvedkommende å misbruke BankID-elementene dersom man først skulle finne det aktuelle oppbevaringsstedet. En slik oppbevaring av BankID-elementene kan følgelig utgjøre en risiko for BankID-misbruk. I dette saksforholdet forsterkes denne risikoen av at rettighetshaveren ikke oppbevarte BankID-elementene på sitt eget soverom. Dette innebærer naturligvis at rettighetshaverens kontroll på BankID-elementene svekkes. Kontrollen svekkes ytterligere når rettighetshaveren har gjester på besøk, som det ikke er unaturlig at oppholder seg på sønnens soverom. Disse omstendighetene tilsier at rettighetshaverens oppbevaringsmåte utgjorde et markert avvik fra plikten om å ta «alle rimelige forholdsregler», jf. § 3-19 (1). Dette taler for at vilkåret «grovt uaktsomt» er oppfylt, jf. § 3-20 (3).

Finansinstitusjonen har videre ikke mulighet til å forhindre at rettighetshavere oppbevarer kodebrikken og passordet samlet på denne måten. I så fall tilsier hensynet til finansinstitusjonen og reparasjonshensynet at rettighetshaveren bærer en vesentlig del av tapet. Dette synspunktet støtter argumentet om at vilkåret «grovt uaktsomt» er oppfylt i dette tilfellet, jf. § 3-20 (3).

Samlet sett foreligger det dermed en overvekt av argumenter for at rettighetshaverens oppbevaring av kodebrikke og passord i dette tilfellet, utgjør et markert avvik fra kravet om å ta «alle rimelige forholdsregler», jf. § 3-19 (1). Utgangspunktet er dermed at rettighetshaveren handlet «grovt uaktsomt», jf. § 3-20 (3).

Drøftelsen ovenfor tar imidlertid ikke høyde for at rettighetshaverens høye alder og Alzheimers diagnose. Dette aktualiserer spørsmålet om rettighetshaverens ansvar kan nedjusteres til simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1). Problemstillingen er med andre ord om rettighetshaverens subjektive forhold kan unnskyldes at hun oppbevarte kodebrikken og passordet på en i utgangspunktet grovt uaktsom måte.

⁹⁴ Rt-2004-499 avsnitt 38.

Som drøftelsene i kapittel 2.3 og 3.4.4 viser, kan rettighetshaverens subjektive forhold tidvis få betydning i ansvarsvurderingen. Dette gjelder både for spørsmålet om rettighetshaveren kan fritas fullstendig for ansvar, og for spørsmålet om rettighetshaverens ansvar kan nedjusteres til en mildere skyldgrad enn det som i utgangspunktet er konstatert. I så fall blir spørsmålet om rettighetshaverens subjektive forhold i dette tilfellet, altså den høye alderen samt Alzheimers diagnosen, kan justere vedkommendes ansvar fra grov til simpel uaktsomhet, jf. § 3-20 (3), og § 3-20 (2), jf. (1).

Rettighetshaveren var som nevnt 92 år, led av Alzheimers, og hadde en økonomisk hjelpeverge. I lys av at forarbeidene åpner for at rettighetshaverens alder og mentale svekkelser i visse tilfeller kan vektlegges til fordel for rettighetshaveren,⁹⁵ taler rettighetshaverens alder og diagnose i dette tilfellet for at ansvaret kan nedjusteres til simpel uaktsomhet, jf. § 3-20 (2), jf. (1).

Argumentet støttes av Høyesteretts argumentasjon i HR-2020-2021-A. Her uttales det at man ikke kan forvente av rettighetshaveren at vedkommende foretar sikringstiltak som er urimelig byrdefulle, eller som gjør bruken av BankID-tjenesten upraktisk.⁹⁶ På bakgrunn av rettighetshaverens alder og mentale tilstand, er det i lys av denne uttalelsen vanskelig å forvente at hun *ikke* oppbevarer passord og kodebrikke samlet. Noe annet ville trolig gjort at hennes egen bruk av BankID-tjenesten ville blitt upraktisk og/eller urimelig byrdefull, særlig med tanke på Alzheimers diagnosen. Dette trekker ytterligere i retning av at ansvaret her kan nedjusteres fra grov til simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1).

Høyesterett uttaler i samme dom at det også er relevant for ansvarsvurderingen hvorvidt finansinstitusjonen har foretatt tilstrekkelig med sikringstiltak i det konkrete tilfellet.⁹⁷ Dermed er det relevant at den skadelidende finansinstitusjonen hadde kunnskap om rettighetshaverens alder, Alzheimer diagnose og at hun hadde en økonomisk hjelpeverge. En slutning fra den nevnte høyesterettsdommen tilsier i så fall at finansinstitusjonen hadde en oppfordring til å gjennomføre tiltak for å sikre seg mot BankID-svindel før de utbetalte lånet. Denne oppfordringen ble ikke fulgt, noe som også taler for at ansvaret til rettighetshaveren her bør kunne nedjusteres til simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1).

⁹⁵ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22 og Prop. 92 LS (2019–2020) s. 186.

⁹⁶ HR-2020-2021-A avsnitt 98.

⁹⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 104.

Ettersom finansinstitusjonen ikke har foretatt sikringstiltak, til tross for oppfordringen, taler også forbrukerhensynet for at finansinstitusjonen ikke kan rette ansvar mot rettighetshaveren etter § 3-20 (3). En slik slutning samsvarer også med pulveriseringshensynet, ettersom finansinstitusjonen har best forutsetninger for å pulverisere tapet. Dermed trekker sentrale hensyn bak bestemmelsen i samme retning som argumentene som fremgår ovenfor.

Samlet sett tilsier rettighetshaverens subjektive forhold, samt at finansinstitusjonen ikke gjennomførte kontrolltiltak, til tross for at det forelå sterke holdepunkter for å gjennomføre dette, at rettighetshaverens ansvar kan nedjusteres til simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1). Dermed er det nærliggende at rettighetshaveren kan holdes ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1), dersom tilsvarende saksforhold behandles etter ikrafttreddelsen av bestemmelsen.

4.3 Phishing

Phishing er en form for sosial manipulering, og kjennetegnes typisk ved at svindleren sender en e-post til rettighetshaveren, med hensikt om å få vedkommende til å bruke BankID-tjenesten på en måte som gjør at svindleren får kunnskap om BankID-elementene.⁹⁸ Forutsatt at rettighetshaveren ikke skjønner at nettsiden som e-posten lenker til er falsk, bruker vedkommende tilsynelatende BankID-tjenesten i tråd med PersonBankID-avtalen. Derfor vil forsettsansvaret etter finansavtl. 2020 § 3-20 (4) trolig være av begrenset betydning ved tilfeller av phishing. Dermed vil trolig uaktsomhet og grov uaktsomhet være de mest aktuelle skyldgradene phishing-tilfeller, jf. § 3-20 (2), jf. (1) og (3).

I det videre drøftes derfor innholdet i, og terskelen for, uaktsomhet og grov uaktsomhet der svindleren har fått tilgang til BankID-elementene ved phishing. Avviket mellom rettighetshaverens handlemåte og den etablerte aktsomhetsnormen er avgjørende for hvilken grad av uaktsomhet rettighetshaveren har utvist. For å kunne besvare spørsmålet om hvilken skyldgrad rettighetshaveren kan sies å ha utvist, er det nødvendig å avklare hva kravet til å ta «alle rimelige forholdsregler» innebærer ved tilfeller av phishing, jf. § 3-19 (1). Dette fordrer som nevnt flere ganger tidligere en konkret helhetsvurdering av alle relevante omstendigheter.

Rettighetshavere som har blitt utsatt for phishing, har typisk mottatt en e-post fra en aktør med en lenke til en nettside som krever innlogging ved bruk av BankID. Troverdigheten til e-posten

⁹⁸ Datatilsynet «Hva er phishing?».

og nettsiden vil derfor være en sentral del av aktsomhetsvurderingen. Når det gjelder e-posten, vil forhold som e-postens utforming, hvem e-posten var fra, innholdet i teksten, hvorvidt e-postadressen var unormal, samt andre visuelle aspekter ved e-posten si noe om dens troverdighet. Med tanke på nettsiden e-posten lenker til, vil også utformingen av denne ha betydning for hvor troverdig den fremstår. Videre kan det også være relevant hvilke opplysninger rettighetshaveren blir bedt om å oppgi, samt hvor mange ganger vedkommende blir bedt om å oppgi engangskoder fra kodebrikken.

I det videre tas det utgangspunkt i saksforholdet fra Finansklagenemdas avgjørelse i FinKN-2017-649 fra Finansklagenemda, om misbruk av BankID til uautoriserte betalingstransaksjoner etter finansavtl. 1999 § 35. Saken gjaldt en privatperson som mottok en e-post fra det som angivelig var Apple. Av e-posten fulgte det en lenke til en falsk nettside, der kunden ble bedt om å oppdatere kundeopplysningene sine. For å kunne gjøre dette måtte kunden identifisere seg elektronisk ved bruk av BankID. Bevisene tilsa at det var tilnærmet umulig for kunden å oppdage at nettsiden var falsk.

Dersom saksforholdet endres fra at svindleren foretok en uautorisert betalingstransaksjon til istedenfor å inngå en låneavtale i rettighetshaverens navn, er spørsmålet om finansinstitusjonen kan holde rettighetshaveren ansvarlig etter finansavtl. 2020 § 3-20 (2), jf. (1) eller § 3-20 (3). Svaret beror på i hvilken grad rettighetshaverens handlemåte avviker fra kravet om å ta «alle rimelige forholdsregler», jf. § 3-19 (1). Det sentrale vurderingstemaet blir dermed i hvilken grad rettighetshaveren kan bebreides for å ha trykket på lenken i e-posten, og deretter identifisert seg med BankID.

For det første, er det flere seriøse aktører som sender ut e-post med lenker som krever innlogging ved bruk av BankID. Et eksempel på en slik aktør er Finansklagenemda selv. Parter som har sendt inn klage til Finansklagenemda vil motta e-post, med lenke til en nettside som krever innlogging ved bruk av BankID.⁹⁹ Når seriøse aktører krever at privatpersoner i visse tilfeller skal trykke på en lenke tilsendt på e-post, og deretter identifisere seg med BankID, bør ikke en rettighetshaver utsatt for BankID-misbruk ved phishing automatisk bli holdt ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1). Dette forutsetter imidlertid at e-posten og nettsiden var tilstrekkelig troverdig.

⁹⁹ FinKN «Forsikring– Slik behandler vi saker som gjelder forsikringssaker», under overskriften «Min sak».

I det aktuelle saksforholdet hadde rettighetshaveren et kundeforhold med Apple, som e-posten tilsynelatende var fra. Videre tilsa bevisene i saken at rettighetshaveren ikke hadde noen reell mulighet til å oppdage at e-posten med tilhørende nettside var falsk.¹⁰⁰ Rettighetshaveren opplevde, på grunnlag av disse forholdene, e-posten og nettsiden som troverdig. Dette taler for at rettighetshaveren har tatt «alle rimelige forholdsregler», til tross for å ha blitt utsatt for phishing av BankID-elementene, jf. § 3-19 (1). Dette taler mot ansvar etter § 3-20 (2), jf. (1).

En slik løsning harmonerer videre med pulveriseringshensynet, ettersom finansinstitusjonen har best forutsetninger for å pulverisere tapet som følge av BankID-svindelen. I så tilfelle foreligger det en overvekt av argumenter for at rettighetshaveren ikke handlet i strid med aktsomhetsnormen etter § 3-20 (2), jf. (1). Dersom et slikt saksforhold behandles etter ikrafttredelsen av finansavtl. 2020, kan finansinstitusjonen trolig ikke gjøre gjeldende erstatningsansvar overfor rettighetshaveren.

Saksforholdet kan endres til at Apple-logoen i e-posten skilte seg fra den autentiske logoen, ved at mindre deler av den var endret. Her kan det også stilles spørsmål om rettighetshaveren kan holdes ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1) for å ha identifisert seg med BankID på den tilhørende nettsiden.

Som nevnt er troverdigheten til e-posten og nettsiden et sentralt moment i vurderingen. Det at Apple-logoen her skiller seg fra den autentiske logoen, kan være egnet til å svekke troverdigheten til e-posten og nettsiden. Dette gjelder særlig i foreliggende tilfelle ettersom rettighetshaveren har et kundeforhold med Apple. I så fall skjerpes kravet til aktsomhet for rettighetshaveren i dette tilfellet, sammenliknet med et tilfelle der vedkommende ikke har noe grunnlag for å betvile e-postens troverdighet.

Samtidig trenger ikke alle slike avvik være ensbetydende med at e-posten ikke er troverdig totalt sett. Videre er det nærliggende å anta at en alminnelig person, som mottar en e-post fra det vedkommende tror er en seriøs aktør, ofte ikke vil studere innholdet i og utformingen av slike e-poster nøye. I så fall kan man enkelt se for seg at forhold som mindre avvik fra aktørens autentiske logo ofte overses. Ettersom det her er tale om at mindre deler av Apple-logoen er endret, kan det argumenteres for at det ikke er uaktsomt å overse at logoen ikke er autentisk.

¹⁰⁰ FinKN-2017-649 i femte avsnitt under overskriften «Finansklagenemdas Banks begrunnelse».

Imidlertid må det antas at Apple sin logo er kjent for de som benytter seg av Apple sine tjenester. Videre er det også relevant at phishing er en allment kjent svindelmetode. Det er særlig gjennom media blitt rettet oppmerksomhet på at man bør være varsom før man trykker på en lenke, og deretter identifiserer seg med BankID. I lys av disse forholdene kan det argumenteres for at rettighetshaveren ikke tok «alle rimelige forholdsregler», ettersom vedkommende ikke foretok nærmere undersøkelser av innholdet i e-posten og nettsiden, jf. § 3-19 (1). Når det i tillegg forelå forhold som svekket troverdigheten til e-posten og nettsiden, foreligger det sterke holdepunkter for at rettighetshaveren er ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1).

At en slik handlemåte bør anses som uaktsom etter § 3-20 (2), jf. (1), samsvarer videre med reparasjonshensynet. Begrunnelsen er at rettighetshaveren hadde reelle muligheter til å oppdage at e-posten var falsk, samtidig som det er vanskelig for finansinstitusjonen å sikre seg mot at rettighetshavere utsettes for phishing. Dermed fremstår det som rimelig at rettighetshaveren reparerer en del av skaden. Løsningen harmonerer også med prevensjonshensynet. Dette er fordi erstatningsansvar i slike tilfeller vil kunne føre til at privatpersoner utviser større grad av varsomhet før de trykker på en lenke de har blitt tilsendt på e-post, for deretter å identifisere seg med BankID.

Dermed foreligger det en overvekt av argumenter for at rettighetshaveren ikke tok «alle rimelige forholdsregler», ettersom vedkommende ikke foretok de nærmere undersøkelsene som situasjonen tilsa, jf. § 3-19 (1). Dermed har rettighetshaveren handlet uaktsomt etter § 3-20 (2), jf. (1). Om et slikt tilfelle behandles etter lovens ikrafttredelse, vil konklusjonen trolig bli at rettighetshaveren er ansvarlig etter § 3-20 (2), jf. (1).

For å kunne redegjøre for grensdragningen mellom § 3-20 (2), jf. (1) og § 3-20 (3) i phishing-tilfeller, kan saksforholdet justeres ytterligere. Det tas videre utgangspunkt i at e-posten var sendt fra en uvanlig e-postadresse, for eksempel «*1234customerservic@applee.com*», i tillegg til at logoen ikke var identisk med den autentiske Apple-logoen. Det forutsettes også at rettighetshaveren klikker på lenken i e-posten, identifiserer seg med Bank-ID, og deretter blir utsatt for phishing av BankID-elementene.

Ettersom den unormale e-postadressen utgjør et ytterligere moment som er egnet til å svekke troverdigheten til e-posten, sammenliknet med saksforholdet behandlet like ovenfor, er det betimelig å stille spørsmål om rettighetshaveren handlet «grovt uaktsomt», jf. § 3-20 (3).

Vurderingstemaet er om handlemåten representerer et markert avvik fra forsvarlig opptreden i et slikt tilfelle.

I dette tilfellet kan det hevdes at rettighetshaveren hadde en sterk oppfordring til å foreta ytterligere undersøkelser av e-posten. Bakgrunnen for dette er både den falske logoen, og den uvanlige e-postadressen. Dermed hadde rettighetshaveren større muligheter til å oppdage at e-posten var falsk, sammenliknet med et tilfelle der logoen var det eneste forholdet, som svekket troverdigheten. Når rettighetshaveren, i lys av dette, ikke foretok nærmere undersøkelser av e-posten og nettsiden, kan det argumenteres for at vedkommendes handlemåte utgjorde et markert avvik fra forsvarlig opptreden. Dette taler tungt for grov uaktsomhet etter § 3-20 (3).

Ansvar etter § 3-20 (3) vil her ivareta reparasjons- og prevensjonshensynet. Bakgrunnen for dette er at finansinstitusjonen ikke kan gardere seg mot at rettighetshaveren utsettes for phishing. Videre vil ansvar i dette tilfellet virke preventivt overfor rettighetshavere i samme situasjon.

Samlet sett tillegges rettighetshaverens manglende undersøkelser, til tross for sterke holdepunkter for å foreta slike, avgjørende vekt i retning av ansvar etter § 3-20 (3). Dersom et liknende saksforhold behandles etter at finansavtl. 2020 trer i kraft, vil konklusjonen trolig bli ansvar etter § 3-20 (3).

4.4 Telefonsvindel

Telefonsvindel går ut på at svindleren ringer svindelofferet, utgir seg for å være fra for eksempel rettighetshaverens bank, og får opplyst rettighetshaverens BankID-elementer. Svindlerens begrunnelse for at rettighetshaveren skal oppgi BankID-elementene er ofte at vedkommende skal hjelpe rettighetshaveren med en feil som har oppstått i nettbanken. Rettighetshaverens ansvarsbetingende handling er derfor at vedkommende har oppgitt BankID-opplysningene til en annen over telefon.

Til forskjell fra phishing, der rettighetshaveren typisk tror at handlingen er i tråd med PersonBankID-avtalen, er det å oppgi BankID-elementene over telefon et klart brudd på vilkåret om å ta «alle rimelige forholdsregler», jf. finansavtl. 2020 § 3-19 (1). Bakgrunnen for dette er at det eksplisitt følger av PersonBankID-avtalen punkt 9 at BankID-opplysninger ikke skal «overdras eller på annen måte overlates til eller brukes av andre enn» rettighetshaveren

selv.¹⁰¹ Det er derfor grunnlag for sterk bebreidelse overfor rettighetshavere som oppgir BankID-elementene over telefon. Dermed vil de mest aktuelle skyldgradene ved telefonsvindel trolig være grov uaktsomhet eller forsett etter § 3-20 (3) eller (4). I det videre vil det derfor drøftes om rettighetshaveren kan holdes erstatningsansvarlig etter § 3-20 (3) eller (4) for det tilfelle at vedkommende har oppgitt BankID-elementene over telefon.

Tingrettens avgjørelse i TGLOM-2020-156504 er den første domsavgjørelsen om såkalt «Olga-svindel». Svindelmetoden kan betegnes som en situasjon der svindleren aktivt går inn for å lure en eldre person til å oppgi BankID-opplysningene sine over telefon. I den konkrete saken ble rettighetshaveren spurt om hun hadde søkt om lån. Dette besvarte hun benektende. Deretter ble hun fortalt at hun kunne få hjelp til å stanse den angivelige utbetalingen dersom hun oppga BankID-elementene. Dette gjorde hun flere ganger, og svindleren foretok deretter en uautorisert betalingstransaksjon muliggjort av tilgangen til rettighetshaverens BankID-elementer. I løpet av samtalen søkte rettighetshaveren opp telefonnummeret som ringte, og fant at det stemte med det ekte nummeret til finansinstitusjonen. Hun la imidlertid ikke merke til at det var ett siffer som var ulikt det ekte nummeret.

For drøftelsen videre endres faktumet i denne avgjørelsen til at svindleren misbrukket rettighetshaverens BankID til å inngå en låneavtale. Spørsmålet blir dermed om handlemåten utgjorde et «forsettlig» brudd på rettighetshaverens plikter etter § 3-19 (1), og om rettighetshaveren «måtte forstå» at handlingen innebar en «nærliggende fare» for at BankID-elementene «kunne bli misbrukt», jf. § 3-20 (4).

For det nærmere innholdet av kravene i § 3-20 (4) vises det til drøftelsene i kapittel 3.4. Når rettighetshaveren med viten og vilje oppga BankID-opplysningene over telefon, har hun brutt plikten i PersonBankID-avtalen om ikke å dele BankID-opplysningene med noen. Vilåret «forsettlig» vil derfor trolig være oppfylt, jf. § 3-20 (4). Selv om rettighetshaveren i dette tilfellet var en eldre dame, forelå det ingen subjektive forhold som tilsier at vedkommende likevel ikke kunne bebreides for den forsettlige handlemåten. Avgjørende for om rettighetshaveren er ansvarlig etter forsettsregelen er dermed om vedkommende fant det mest sannsynlig at BankID-elementene ville bli misbrukt da hun oppga disse, jf. vilåret «måtte forstå» i § 3-20 (4).

¹⁰¹ FNO «Avtalevilkår for PersonBankID» punkt 9.

Som nevnt i kapittel 3.4.3, legger forarbeidene til finansavtl. 2020 til grunn at rettighetshaveren ikke er ansvarlig etter § 3-20 (4) der vedkommende blir lurt til å oppgi BankID-elementene.¹⁰² I dette tilfellet var rettighetshaveren av den oppfatning at hun fikk hjelp til å slette en falsk lånesøknad. Under samtalen fikk hun også en falsk bekreftelse på at det var banken som ringte henne, som følge av at hun ikke oppdaget at det ene sifferet i telefonnummeret var ulikt. Omstendighetene tilsier dermed at rettighetshaveren ble lurt til å oppgi BankID-elementene til svindleren. En slutning fra den nevnte forarbeidsuttalelsen tyder dermed på at hun ikke holdt det som mest sannsynlig at BankID-elementene hennes ville bli misbrukt som følge av at hun oppga disse. Dette innebærer at vilkåret «måtte forstå» at det var en «nærliggende fare» for at BankID-elementene kunne bli misbrukt, ikke er oppfylt, jf. § 3-20 (4). Forarbeidene forutsetter videre at man i slike tilfeller faller tilbake på ansvar på grunnlag av grov uaktsomhet.¹⁰³ Konklusjonen vil derfor trolig bli ansvar for rettighetshaveren i medhold § 3-20 (3).

Saksforholdet kan endres til at rettighetshaveren faktisk la merke til at telefonnummeret avvek med ett siffer fra bankens ekte telefonnummer. Etersom rettighetshaveren i et slikt scenario foretok kontrollen av telefonnummeret på eget initiativ, kan det hevdes at rettighetshaveren hadde sannsynlighetsforsett om skadefølgen når hun likevel oppga BankID-elementene, jf. § 3-20 (4). Begrunnelsen for dette er todelt. For det første registrerte rettighetshaveren som nevnt at telefonnummeret avvek fra bankens reelle telefonnummer. For det andre ble rettighetshaveren bedt om å oppgi BankID-opplysningene ved oppsiktsvekkende mange anledninger i løpet av samtalen. Disse omstendighetene sett i sammenheng tilsier klart at rettighetshaveren måtte forstå at personen som ringte ikke var fra finansinstitusjonen, noe som anviser en nærliggende fare for BankID-misbruk. Når rettighetshaveren i dette tilfellet likevel oppga BankID-opplysningene, må hun anses å ha hatt sannsynlighetsforsett om skadefølgen. Dersom et slikt saksforhold behandles etter ikrafttreddelsen av finansavtl. 2020, vil trolig resultatet bli ansvar for rettighetshaveren etter § 3-20 (4).

Grensedragningen mellom finansavtl. 2020 § 3-20 (3) og (4) kan ytterligere illustreres av følgende fiktive saksforhold: En eldre dame på 90 år, som lider av Alzheimers, blir oppringt av en som utgir seg for å være rettighetshaverens private bankrådgiver. Hun blir spurt om hun har tatt opp et lån på 200 000 kroner, noe hun avkrefter. Hun får deretter beskjed om at banken kan slette lånesøknaden, men at dette fordrer at hun oppgir BankID-elementene over telefonen.

¹⁰² Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

¹⁰³ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

Rettighetshaveren oppgir disse med viten og vilje, i den tro at hun får hjelp. I et slikt tilfelle er det klart at rettighetshaverens handling utgjør et «forsettlig» brudd på vedkommendes plikter etter §§ 3-19 (1), jf. 3-20 (4). Imidlertid foreligger det subjektive forhold ved rettighetshaveren som gjør det naturlig å spørre om handlingen likevel kun kan anses som grovt uaktsom etter § 3-20 (3).

I dette tilfellet blir rettighetshaveren, blant annet grunnet sine mentale forutsetninger, lurt til å tro at hun har behov for hjelp av sin private bank til å slette en lånesøknad på 200 000 kroner. Som følge av hennes svekkede mentale forutsetninger, er det ikke nødvendigvis intuitivt for rettighetshaveren at hun først bør kontrollere hvorvidt hun faktisk kan, og bør, oppgi BankID-elementene til det hun tror er sin private bankrådgiver. I lys av dette, er det relevant at innstillingen, som tidligere nevnt, uttaler at eldre personer som oppgir BankID-elementene i den tro at de får hjelp til en transaksjon eller lignende, ikke skal være fullt ansvarlig for finansinstitusjonens tap.¹⁰⁴ Uttalelsen underbygger at loven har til hensikt å beskytte rettighetshavere som ikke har tilstrekkelig mentale forutsetninger til å bruke BankID-elementene på en fullt ut forsvarlig måte. En slutning fra uttalelsen i innstillingen taler dermed tungt for at rettighetshaverens handling i dette tilfellet kun er å regne som grovt uaktsom etter § 3-20 (3).

På bakgrunn av dette er det klart at rettighetshaveren ikke handlet «forsettlig», men «grovt uaktsomt» som følge av rettighetshaverens subjektive forhold, jf. § 3-20 (3) og (4). Konklusjonen vil derfor være at finansinstitusjonen kan holde rettighetshaveren ansvarlig etter § 3-20 (3).

¹⁰⁴ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

5 Avslutning

Etter gjeldende rett kan finansinstitusjonen holde rettighetshaveren erstatningsansvarlig for hele tapet finansinstitusjonen har lidt som følge av en BankID-svindel, dersom rettighetshaveren ikke har tatt «*alle rimelige forholdsregler* for å beskytte sin BankID». ¹⁰⁵ Det nærmere vurderingstemaet er hva som var praktisk mulig for rettighetshaveren i den konkrete situasjonen, uten at handlingsalternativene ville utgjøre urimelig store byrder for rettighetshaveren, eller gjøre bruken av BankID-tjenesten upraktisk. ¹⁰⁶ Rettighetshaverens subjektive forhold kan i visse tilfeller tillegges vekt i unnskyldende retning i ansvarsvurderingen. Mindre avvik fra aktsomhetsnormen vil kunne være uten rettslig betydning for rettighetshaveren, dersom finansinstitusjonen kan bebreides for ikke å ha foretatt rimelige tiltak for å sikre seg mot BankID-svindel. ¹⁰⁷

Inngangsvilkåret for ansvar etter finansavtl. 2020 § 3-20 (1), jf. (2), er at finansinstitusjonen kan holde rettighetshaveren ansvarlig etter «ellers gjeldende rettsregler», altså culpaansvar, jf. § 3-20 (1). Innholdet i reglene om erstatningsansvar etter gjeldende rett vil dermed også være gjeldende for regelen om simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1). Rettighetshaverens plikt til å ta «*alle rimelige forholdsregler*» er lovfestet i § 3-19 (1). Skyldgraden simpel uaktsomhet etter § 3-20 (2), jf. (1) er trolig mest aktuell ved typetilfellene phishing og tyveri av BankID-elementer.

Dersom rettighetshaverens handlemåte derimot avviker markert fra kravet om å ta «*alle rimelige forholdsregler*» for å beskytte BankID-elementene, kan skadelidende finansinstitusjon holde rettighetshaveren ansvarlig etter § 3-20 (3), jf. § 3-19 (1). Terskelen for ansvar etter bestemmelsen er høy, men uten at det kreves at rettighetshaveren hadde kunnskap om muligheten for BankID-misbruket. Regelen er ment å omfatte tilfeller der rettighetshaveren blir lurt til å oppgi BankID-elementene, eller har oppgitt BankID-elementene fordi vedkommende hadde behov for å få hjelp til å gjennomføre en transaksjon eller lignende. ¹⁰⁸ Der rettighetshaveren i utgangspunktet har handlet «grovt uaktsomt» etter § 3-20 (3), kan det tenkes at rettighetshaverens subjektive forhold medfører at finansinstitusjonen kun kan holde rettighetshaveren ansvarlig for simpel uaktsomhet, jf. § 3-20 (2), jf. (1). Som drøftelsen i

¹⁰⁵ HR-2020-2021-A avsnitt 95.

¹⁰⁶ HR-2020-2021-A avsnitt 98.

¹⁰⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 103–104.

¹⁰⁸ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

kapittel 4 viser, vil skyldgraden om grov uaktsomhet trolig være aktuell ved tilfeller av tyveri, phishing og telefonsvindel av BankID-elementer.

Dersom finansinstitusjonen skal kunne holde rettighetshaveren fullt ut ansvarlig for lidt tap som følge av BankID-svindelen, fordrer § 3-20 (4) at rettighetshaveren både handlet forsettlig, og fant det mest sannsynlig at handlemåten ville medføre BankID-misbruk.¹⁰⁹ Rettighetshaverens subjektive forhold kan i visse tilfeller unnskyldde forsett om handlemåten, jf. kapitlene 3.4.4 og 2.3. Videre tyder drøftelsen i kapittel 4 på at ansvar etter § 3-20 (4) generelt vil ha begrenset betydning i praksis, og kun reserveres de mest alvorlige tilfellene. Av de typetilfellene oppgaven har fokusert på, vil antakelig denne skyldgraden være mest aktuell der rettighetshaveren har oppgitt BankID-elementene som ledd i telefonsvindel.

Reglene om ansvarsfordeling mellom finansinstitusjonen og rettighetshaveren etter finansavtl. 2020 § 3-20 vil medføre store endringer sammenlignet med gjeldende rett. Det er bare der forsettsansvaret etter § 3-20 (4) er oppfylt at rettighetshaveren som et utgangspunkt er fullt ansvarlig for finansinstitusjonens tap. Etter gjeldende rett kreves det kun simpel uaktsomhet for tilsvarende ansvarsfordeling. Dette viser at forbrukerhensynet er langt sterkere prioritert i finansavtl. 2020 § 3-20, sammenlignet forbrukerhensynets gjennomslag etter gjeldende rettsregler. Hvorvidt forbrukerhensynet blir tilsvarende sterkt prioritert av domstolene når de skal behandle saker om misbruk av BankID til låneopptak etter ikrafttreddelsen av den nye finansavtl, er et annet spørsmål. HR-2020-2021-A kan gi indikasjon på en slik ivaretagelse av forbrukerhensynet. Enn så lenge må rettighetshaveren etter gjeldende rett tidvis bære tap på en størrelse som kan sies å være meget uforholdsmessig sammenliknet med den klander som rettighetshaveren har utvist.

¹⁰⁹ Innst. 104 L (2020–2021) s. 22.

Litteraturliste

Norske lover

finansavtl. 1999	Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven).
finansavtl. 2020	Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler (finansavtaleloven) [ikke i kraft].
skadeserstatningsloven	Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).
straffeloven	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

Forarbeider

Innst. 104 L (2020–2021)	Innst. 104 L (2020–2021) Innstilling fra justiskomiteen om Lov om finansavtaler (finansavtaleloven).
Prop.92 LS (2019–2020)	Om lov om finansavtaler (finansavtaleloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 125/2019 og 130/2019 av 8. mai 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/17/EU om kredittavtaler for forbrukere i forbindelse med fast eiendom til boligformål (boliglåndirektivet) og delegert kommisjonsforordning (EU) nr. 1125/2014.
NOU 2008: 21	NOU 2008: 21 Nettbasert betalingsoverføring – Utredning nr. 21 fra Banklovkommisjonen.
NOU 1994: 19	NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag.

Etterarbeider

Meld. St. 31 (2020–2021)	Meld. St. 31 (2020–2021) Melding til Stortinget–Finansmarkedsmeldingen 2021.
--------------------------	--

Norske rettsavgjørelser

Høyesterettsavgjørelser:

Rt-1956-656

Rt-1964-966

Rt-1979-401

Rt-1983-205

Rt-1989-1318

Rt-1994-1617

Rt-1995-486

Rt-2004-499

Rt-2006-321

Rt-2006-372

HR-2017-1977-A

HR-2018-1658-A

HR-2018-1234-A

HR-2020-2021-A

Lagmannsrettsavgjørelser:

LB-2014-13514

LB-2016-43622

LF-2018-39633

LB-2020-55377

Tingrettsavgjørelser:

TOSLO-2013-153024

17-197796TVI-HAUG

Ikke tilgjengelig i lovdata

18-148150TVI-BERG/1

Ikke tilgjengelig i lovdata

TAHER-2020-110892

Ikke tilgjengelig i lovdata

TGLOM-2020-156504

Finansklagenemnda:

FinKN-2014-550

FinKN-2017-649

FinKN-2020-707

Litteratur

Boe (2010)

Boe, Erik Magnus, *Innføring i juss- Juridisk tenkning og rettskildelære*, 3 utgave.
(Universitetsforlaget, Oslo 2010).

Giertsen (2014)

Giertsen, Johan, *Avtaler*, 3. utgave,
(Universitetsforlaget, Oslo 2014).

Hagstrøm (2011)

Hagstrøm, Viggo, *Obligasjonsrett*, 2. utgave
(Universitetsforlaget, Oslo 2011).

Hagstrøm og Stenvik (2019)

Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*,
2. utgave (Universitetsforlaget, Oslo 2019).

Hallsteinsen (2018)

Hallsteinsen, Peter, *Alminnelig Obligasjonsrett*,
1. utgave (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2018).

- Hauge (2009) Hauge, Hilde, *Ugyldighet ved formuerettslige disposisjoner*, 1. utgave (Universitetsforlaget, Oslo 2009).
- Lilleholt (2017) Kåre, Lilleholt, *Kontraktsrett og obligasjonsrett*, 1. utgave (Cappelen Damm Akademiske, Oslo 2017).
- Lødrup (2012) Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utgave (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2012).
- Nygaard (2007) Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utgave (Universitetsforlaget, Bergen 2007).
- Kjørven (2019) Kjørven, Marte Eidsand, «Skriftlig innspill til Prop 92 LS (2019–2020), særlig om ansvarsfordeling ved tap etter misbruk av digitale signaturer», *Institutt for privatrett Universitetet i Oslo*, Oslo 8. mai 2019, side 1-12.
- Kjørven (2020) Kjørven, Marte Eidsand, «Who Pays When Things Go Wrong? Online Financial Fraud and Consumer Protection in Scandinavia and Europe», *European Business Law Review* 31, no. 1 (2020): 77-110.
- Wilhelmsen og Hagland (2017) Wilhelmsen, Trine-Lise og Birgitte Hagland, *Om erstatningsrett- Med utgangspunkt i tekster av Peter Lødrup*, 1. utgave (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 2017).

Nettsider

Datatilsynet «Hva er phishing?», Datatilsynet, (Sist endret: 17.07.2021) <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/virksomhetenes-plikter/informasjonsikkerhet-internkontroll/phishing---hvordan-beskytte-virksomheten/hva-er-phishing/> (Sist besøkt: 28.01.21).

FinKN «Forsikring– Slik behandler vi saker som gjelder forsikringsaker», Finansklagenemda (u.å), <https://www.finkn.no/Saksgangen2> (Sist besøkt: 02.06.2021).

FNO «Avtalevilkår for PersonBankID». (Sist oppdatert: 1. januar 2013). <https://docplayer.me/650970-Avtalevilkar-for-personbankid.html> (Sist besøkt: 27.03.2021).

Nettavisen «18-åring gjorde svindel til business: Nå er han tatt for flere saker», Kjetil Bortelid Mæland, (Sist oppdatert: 03.05.21) <https://www.nettavisen.no/nyheter/18-arling-gjorde-svindel-til-business-na-er-han-tatt-for-flere-saker/s/12-95-3424119949> (Sist besøkt: 02.06.21).